

Helpt Hongarije!

Een onderzoek naar het beeld dat de contemporaine media, en contemporaine en moderne academici schetsten over het ingrijpen van Nikita Chroesjtjov in de Hongaarse opstand van 1956.

(F. Behrendt, 'Chroesjtjov: ons ideaal is een wereldomvattende ideologie', *Het Parool*, 1962.)

Bachelorscriptie Taal- en Cultuurstudies
Politieke Geschiedenis en Internationale Betrekkingen
Cornelia Willemijn Verheijen
3354164
c.w.verheijen@students.uu.nl
22-02-2011
Begeleider: Arthur Langeveld
Aantal woorden: 10.757
Taal: Nederlands

Pagina indeling

Inleiding

Hoofd- en deelvragen	2
Onderzoeksopzet	3

1. Een korte voorgeschiedenis

1.1 Sovjet-Unie	
1.1.1 De Sovjet-Unie na Stalin: een grootmacht zonder kroonprins	2
1.1.2 Chroesjtsjov aan de macht en het Twintigste Partijcongres	5
1.2 Hongarije	
1.2.1 Voor Tweede Wereldoorlog	7
1.2.2 De introductie van het Communisme	8
1.2.3 De Hongaarse opstand	9

2. De Nederlandse media in vuur en vlam

2.1 Aanloop naar de Hongaarse opstand	15
2.2 De eerste Russische invasie	16
2.3 Westerse interventie?	18
2.4 Een korte overwinning	20
2.5 De Russische tanks keren terug naar Boedapest	21

3. De Hongaarse opstand vanuit contemporain perspectief

3.1 Een wisseling van de wacht	23
3.2 De Derde Wereld in context	24
3.3 Chroesjtsjov op het Russische toneel	25

4. De Hongaarse opstand anno nu

4.1 De destalinisatie heroverwogen	27
4.2 De politiek en de Hongaarse opstand	28
4.3 De hoofdrolspelers heroverwogen	29

Conclusie

Bronnenlijst

Primaire bronnen	34
Secundaire literatuur	35

Inleiding

Hoofd- en deelvragen

Mijn keuze om een scriptie te schrijven over de Hongaarse opstand is tweezijdig: aan de ene kant heeft de opstand een rijke en interessante voorgeschiedenis, en vertegenwoordigt zij een breekpunt in de geschiedenis van de Sovjet-Unie, het Warschaupact en Hongarije. Aan de andere kant is de reactie die de opstand in het buitenland, en specifiek Nederland opriep een zeer interessante en rijke bron voor materialen. Tijdens de rumoerige periode in Hongarije stond de Nederlandse pers niet stil: kranten en tijdschriften publiceerden honderden meters aan artikels en spotprenten over de gebeurtenissen in Oost-Europa. Deze Nederlandse media zullen de basis vormen van mijn onderzoek. Het beeld dat de Nederlandse media creëerden rondom de onrusten in Hongarije wijkten natuurlijk af van wat contemporaine en moderne historici schreven over de opstand. Dat heeft mij tot de volgende onderzoeksvraag gebracht: In hoeverre komt het beeld dat de Westerse media creëerden over het ingrijpen van Chroesjtsjov in Hongarije in 1956 overeen met het beeld dat academici schetsen?

Deze vraag beantwoord ik aan de hand van drie deelvragen, die corresponderen met de laatste drie hoofdstukken van deze scriptie. De deelvragen zijn als volgt:

- 1. Welk beeld schetsten de Westerse media over het optreden van Chroesjtsjov in Hongarije in 1956?*
- 2. Welk beeld schetsten de contemporaine academici over het optreden van Chroesjtsjov met betrekking tot de Hongaarse Opstand?*
- 3. Welk beeld schetsen de moderne academici over het optreden van Chroesjtsjov in Hongarije in 1956?*

Onderzoeksopzet

De Hongaarse opstand is een zeer interessant onderwerp uit de geschiedenis van de Sovjet-Unie, mede doordat deze revolutie van dag tot dag is beschreven in de Nederlandse pers. West-Europa nam na de invasie van de Sovjet-Unie op 4 november een anticommunistische houding aan. In Nederland vonden veel protesten plaats: op 4 en 5 november verzamelden boze Nederlanders zich

onder andere in de Jaarbeurs in Utrecht en op Het Plein in Den Haag om hun onvrede over de gang van zaken in Hongarije te uiten. Het bleef echter niet bij deze vrijwel geweldloze bijeenkomsten: een boze menigte bestormde het hoofdbureau van de Communistische Partij Nederland, en ook de Sovjetvertegenwoordiging was het doelwit van geweld.¹

Ook de Nederlandse pers heeft heftig gereageerd op de gebeurtenissen in Hongarije, en daarom heb ik ervoor gekozen om mijn scriptie te richten op het beeld dat in de Nederlandse pers ten tijde van de Hongaarse opstand werd geschetst. Dit beeld toets ik aan het beeld dat door academici tijdens de Sovjet-Unie, en het beeld dat door academici na de val van de Sovjet-Unie is gevormd. Voor de eerste deelvraag maak ik gebruik van artikels gepubliceerd in de Volkskrant en het Parool. Deze kranten bevinden zich in het archief van het Internationaal Instituut voor de Sociale Geschiedenis te Amsterdam. Mijn dank gaat uit naar het IISG, omdat de krantenarchieven van deze instelling een zeer grote rol spelen in mijn scriptie. Ook de afbeelding op de voorkant komt uit het archief van het IISG.

In de conclusie vat ik eerst alle antwoorden op de deelvragen kort samen, alvorens ik al deze antwoorden samenvoeg tot een coherent antwoord op mijn onderzoeksvraag. Tot slot bevat deze bachelorscriptie nog een bronnenlijst.

¹ M. Bos, 'Hongaarse Vluchtelingen in Nederland' in: *Historisch Nieuwsblad* 7 (2006).

1. Een korte voorgeschiedenis

1.1 De Sovjet-Unie

1.1.1 De Sovjet-Unie na Stalin: een grootmacht zonder kroonprins

Direct na het overlijden van Jozef Stalin op 5 maart 1953 zagen zijn naaste medewerkers Vastjeslav Molotov, Georgi Malenkov en Laventri Beria hun kans schoon om het beleid van Stalin te versoepelen.² Omdat er tijdens de regeringsperiode van de Georgiër slechts plaats was voor één grote leider, hadden zijn naaste medewerkers zich nooit tot zeer prominente figuren kunnen ontwikkelen: het hele universum van het Sovjetrijk draaide om Stalin, en zo ook de partijtop.³ Zijn naaste medewerkers, Molotov, Malenkov en Beria werkten samen, zonder een duidelijke opvolger naar voren te schuiven. Voor de buitenwereld leek het alsof de drie heren van dit trojka slechts enkele conflicten met elkaar hadden, maar in werkelijkheid werd de afstand tussen Molotov en Malenkov, en de minister van Binnenlandse Zaken Beria, groter. Chroesjtsjov, die direct na de dood van Stalin nog geen grote rol van betekenis speelde, schaarde zich achter Molotov. Ook Nikolaj Boelganin koos voor de kant van de minister van Buitenlandse Zaken.⁴

Ook het binnenlandse beleid werd na het overlijden van de eerste secretaris van het Centraal Comité van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie veranderd: Molotov, Malenkov en Boelganin zagen in dat Stalins beleid van terreur niet langer kon aanblijven.⁵ Zo werd drie weken na het overlijden van Stalin het strafrechtelijke apparaat versoepeld, waardoor 48% van de gevangenen die in de Goelag verbleven, werden vrijgelaten.⁶

Laventri Beria, die de functie van minister van Binnenlandse Zaken combineerde met de functie van hoofd van de Geheime Politie, begon naar mate het roerige jaar 1953 vorderde een steeds groter gevaar voor zijn opposanten te worden. Het is pas met de arrestatie van Beria dat Nikita Chroesjtsjov voor het eerst zijn spierballen liet zien: hij kon zijn collega's in het presidium ervan overtuigen dat

² V. M. Zubok, *A Failed Empire: The Soviet Union in the Cold War From Stalin to Gorbachev* (Chapel Hill 2007) 86.

³ R. C. Tucker, 'The Politics of Soviet De-Stalinization', *World Politics* volume 9, uitgave 4 (1957), 550-578, 568.

⁴ V. M. Zubok, C. Pelshakov, *Inside the Kremlin's Cold War: From Stalin to Khrushchev* (New York 1996) 162.

⁵ M. Kesselman, e.a., *European Politics in Transition* (Boston 2009) 331.

⁶ M. Dobson, 'Show the Bandit-Enemies No Mercy: Amnesty, Criminality and Public Response in 1953' in: P. Jones (ed.), *The Dilemmas of De-Stalinization: Negotiating Cultural and Social Change in the Khrushchev Era* (Oxfordshire 2006) 21-40, 22.

Beria steeds gevaarlijker werd, en daarom gearresteerd moest worden.⁷ De zaak van Beria sloot goed aan bij de destalinisatie die op dat moment gaande was, Beria werd het toonbeeld van een van Stalins fouten: tijdens vergaderingen van de partij werd hij omgedoopt tot interne vijand, imperialist en een parasiet die het doen van Stalin had beïnvloed. Ook naar de Sovjetburgers toe kon de arrestatie van Beria nu onderbouwd worden.⁸ Zo zorgde Chroesjtsjov ervoor dat de politicus werd gearresteerd, en dat hij werd terechtgesteld op 23 december 1953.⁹ ¹⁰ De executie van Beria beëindigde de terreur in de Sovjet-Unie en leidde daarmee een periode van relatieve rust in.¹¹

Malenkov was in de ogen van velen de kroonprins van de Sovjet-Unie, en daarom wilde Chroesjtsjov zo snel mogelijk van hem af.¹² Nikita Chroesjtsjov, die tot secretaris van het Centrale Comité was benoemd na het uit de weg werken van Beria, beschouwde hem als zijn grootste concurrent en gebruikte daardoor zijn macht binnen de partij om de premier van de Sovjet-Unie op geleidelijke wijze uit de politiek te halen.¹³ Opmerkelijk aan de wijze waarop Chroesjtsjov zich heeft ontdaan van zijn concurrenten, is dat hij op de uitschakeling van Beria na geen geweld heeft gebruikt: door slinkse vriendjespolitiek slaagde hij erin om zijn concurrenten op vreedzame wijze naar de achtergrond te drukken.

In september 1953 werd Nikita Chroesjtsjov de eerste secretaris van de Communistische Partij, maar hij had hiermee zijn concurrentie nog niet uit de weg gewerkt. De secretaris gebruikte het verleden van Malenkov, dat ook zijn duistere kanten had, om hem onder druk te zetten. In de jaren '40 en '50 had Malenkov zijn handen vuilgemaakt tijdens de Leningrad affaire.¹⁴ Daarnaast beschuldigde Chroesjtsjov zijn collega ervan de rechterhand van Beria te zijn geweest. Molotov ondersteunde deze uitspraak, en zo werd Malenkov steeds meer in diskrediet gebracht door zijn collega's.¹⁵

Malenkov had een meer gematigde visie op de relatie met het Westen, hij was ervan overtuigd dat de Sovjet-Unie en het Westen betere betrekkingen met elkaar zouden moeten aangaan. Het ontstaan van de West-Europese Unie tijdens de Akkoorden van Parijs zorgde er echter voor dat Malenkovs beleid in twijfel werd getrokken. De WEU betekende in de Sovjet-Unie de vorming van

⁷ J. Hartmann, *Persönlichkeit und Politik* (Wiesbaden 2007) 241.

⁸ E. Zubkova, *Russia after the War: Hopes, Illusions, and Disappointments, 1945-1957* (New York 1998) 179.

⁹ J. Etty, 'Khrushchev's 'Secret Speech'', *History Review* 56 (2006) 10-15, 10.

¹⁰ A. Knight, *Beria: Stalin's First Lieutenant* (New Jersey 1993) 218.

¹¹ J. Kopstein, M.I. Lichbach, *Comparative Politics: Interest, Identities, and Institutions in a Changing Global Order* (New York 2000)221.

¹² Zubok en Pelchakov, *Inside the Kremlin's Cold War*, 163.

¹³ C. Linden, 'Khrushchev: An Era of Coups' in: U. Ra'anani (ed.), *Flawed Succession: Russia's Power Transfer Crises* (Oxford 2006) 57-88, 58.

¹⁴ Zubok, *A Failed Empire*, 97.

¹⁵ W. Taubman, *Khrushchev, The Man, His Era* (New York 2003) 265.

een Westers blok, bestaande uit landen die elkaar militaire steun zouden geven in geval van oorlog. De WEU was een bedreiging voor de Sovjet-Unie, een teken dat er meer geïnvesteerd moest worden in defensie. Als reactie op de Akkoorden van Parijs nam Malenkov ontslag als premier van de Sovjet-Unie.¹⁶ De zetel die Malenkov had in de Raad van Ministers werd overgedragen aan Boelganin, een aanhanger van Chroesjtsjov.¹⁷

De wijze waarop Chroesjtsjov aan de macht is gekomen in de Sovjet-Unie kwam op meerdere terreinen overeen met de wijze waarop Jozef Stalin aan de macht is gekomen: beide politici waren ten tijde van de regeringsperiode van hun voorgangers geen prominente figuren, en beiden zijn erin geslaagd steun te verwerven binnen de communistische partij, om zo de macht te kunnen grijpen.¹⁸ Chroesjtsjov was net als Stalin een underdog, die door de partij niet als een serieuze troonpretendent werd beschouwd, maar als een onhandige, bruuske man.

Na de terechtstelling van Beria ontwikkelde de Oekraïense politicus zich tot een geduchte tegenstander. Nu Beria het toneel had verlaten werden Molotov en Chroesjtsjov verantwoordelijk voor het buitenlandse beleid; deze samenwerking verliep niet van harte, en Chroesjtsjov wilde het liefst zo snel mogelijk af van zijn rivaal.¹⁹ Sinds 1954 stonden Molotov en Chroesjtsjov lijnrecht tegenover elkaar. Tijdens de onderhandelingen over de neutraliteit van Oostenrijk begon deze strijd zichtbaar te worden.²⁰ Chroesjtsjov was, met de hereniging van Oostenrijk en het erkennen van haar neutraliteit, bereid concessies naar het Westen te doen.²¹ Molotov, echter, zag dit niet zitten. De hereniging van Oostenrijk was een smet op de carrière van de minister van Buitenlandse Zaken.

Hoewel Molotov als minister van Buitenlandse Zaken niet over veel macht beschikte, was hij wel een vertrouweling van Stalin geweest, en kreeg hij veel steun uit de conservatieve hoek van de Communistische Partij.²² Molotov kreeg echter geen steun in zijn standpunt met betrekking tot Joegoslavië: hij zag niets in een toenadering tot Tito, terwijl Chroesjtsjov en de andere partijleden hier wel heil inzagen. Toenadering tot Joegoslavië impliceerde Molotov dat Stalin fouten had

¹⁶ J. Aimaq, 'Domestic and Foreign Roots of Khrushchev's Policy Toward France' in: P. M. Morgan (ed.) *Re-viewing the Cold War: Domestic Factors and Foreign Policy in the East-West Confrontation*(Westport 2000) 97-126, 104.

¹⁷ Service, *A Penguin History of Modern Russia*, 337.

¹⁸ Etty, 'Khrushchev's 'Secret Speech'', 11.

¹⁹ Aimaq, 'Domestic and Foreign Roots of Khrushchev's Policy Toward France', 105.

²⁰ Zubok, *A Failed Empire*, 99.

²¹ G. Bischof, 'Allied Plans and Policies for the Occupation of Austria, 1938-1955' in: R. Steiniger, G. Bischof en M. Gehler, *Austria in the Twentieth Century* (New Jersey 2002) 162-189, 185.

²² W. J. Thompson, *Khrushchev: A Political Life* (New York 1995) 146.

gemaakt met betrekking tot het beleid ten aanzien van het communistische land. Chroesjtsjov bewerkstelligde dat Molotov zijn positie als minister van buitenlandse zaken verloor.²³

Georgi Malenkov, Vatsjeslav Molotov en Lazar Kaganovitsj probeerden op 18 juni 1957 nog voor een laatste maal Chroesjtsjov te dwarsbomen: tijdens een vergadering van het Presidium zetten ze een stemming in gang om de positie van eerste secretaris van de Partij af te schaffen. Een meerderheid was voor. Echter: alleen het Centrale Comité had de bevoegdheid zulke besluiten te nemen. Met de hulp van maarschalk Zjoekov werden leden van het comité binnen enkele dagen naar Moskou gevlogen. Deze vergadering resulteerde op 21 juni in een overwinning voor Chroesjtsjov. Molotov werd gedegradeerd tot ambassadeur in Mongolië, Malenkov werd benoemd tot directeur van een waterkrachtcentrale en Kaganovitsj werd leidinggevende in een cementfabriek.²⁴ De drie mannen waren vernederd door deze functies, maar hebben de coup niet met hun leven hoeven te bekopen.

1.1.2 Chroesjtsjov aan de macht en het Twintigste Partijcongres

Terwijl Chroesjtsjov zich onttrok van zijn concurrenten, consolideerde hij zijn macht op slinkse wijze. Door middel van grote projecten drukte hij gaandeweg zijn stempel op het regime van de Sovjet-Unie. In september van het jaar 1954 stelde hij tijdens een vergadering van het Centrale Comité een plan voor om de maagdelijke gronden van onder andere Kazachstan, Siberie, en het Oeralgebied te cultiveren om zo de voedseltekorten binnen de Sovjet-Unie te kunnen verkleinen.²⁵ Het Centrale Comité ging, ondanks dat dit werd afgeraden door landbouwkundigen, akkoord met het voorstel. De ontginning van de maagdelijke gronden liep echter uit op een catastrofe: de opbrengsten waren laag doordat de grond te droog was voor landbouw.²⁶

Een jaar later bezochten Chroesjtsjov en Boelganin Josip Tito, de leider van het communistische Joegoslavië. De betrekkingen met de leider en dit land waren erg slecht: Stalin beschouwde het niet als een volwaardige communistische natie omdat het sinds 1948 geen deel meer uitmaakte van de Sovjetinvloedssfeer.²⁷

De destalinisatie, die direct na het overlijden van Stalin in 1953 werd doorgevoerd, was een afbraak van de persoon en het regime van Stalin. De persoonlijkheidscultus die rond de leider was ontstaan,

²³ S. J. Cimbala, *The Dead Volcano: the Background and Effects of Nuclear War Complacency* (Westport 2002) 39.

²⁴ Service, *The Penguin History of Modern Russia. From Tsarism to the Twenty-First Century* (London 1997) 345.

²⁵ Service, *The Penguin History of Modern Russia*, 335.

²⁶ R. M. Mills, 'The Virgin Lands Since Khrushchev: Choices and Decisions in Soviet Policy Making', in: P. Cocks, R. V. Daniels en N. W. Heer (ed.) *The Dynamics of Soviet Politics* (Cambridge 1976) 197-192, 185.

²⁷ S. Verona, *Military Occupation and Diplomacy: Soviet Troops in Romania, 1944-1958* (Durham 1992), ix.

was voor de opvolgers verbonden aan zijn stijl van regeren. Om met Stalin's regime te breken, was het noodzakelijk om met zijn persoonlijkheid te breken.²⁸ Deze breuk werd definitief tijdens het Twintigste Partijcongres, dat plaats had tussen 14 en 26 februari 1956.²⁹ Op de een na laatste dag van het congres hield Chroesjtsjov een vier uur durende geïmproviseerde toespraak, waar ook de misdaden van Stalin werden behandeld.³⁰ De secretaris beloofde zijn toehoorders terug te gaan naar de Sovjet-Unie van Vladimir Lenin, die hij zeer hoog in het vaandel had. Zijn speech ging als een schok door de zaal: niemand had verwacht dat Chroesjtsjov zijn voorganger met de grond gelijk zou maken. Een groot deel van de partij was gelovig stalinist en had de handen vuil gemaakt tijdens de grote terreur; de toespraak van Chroesjtsjov was voor hen godslastering. Het andere deel van de partij was echter tegen Stalin, en beschouwde de speech als een verlossing. Vanuit welk standpunt de speech ook wordt bekeken, het is verreweg de moedigste daad van Chroesjtsjov.³¹

De toespraak van Chroesjtsjov bleef niet lang geheim, vermoedelijk had de leider hier zelf geen problemen mee. De leiders van de communistische partijen van het Warschaupact, een verbond tussen de Sovjet-Unie en haar invloedssferen dat een jaar ervoor was opgericht, hoorden de speech in de nacht van 25 of 26 februari, en op 5 maart ontvingen leiders van de lokale communistische partijen uitdraaien van de toespraak.³²

Chroesjtsjov had gehoopt met deze toespraak de herinnering van Stalin uit de weg te kunnen werken, om zo zijn eigen regime te kunnen beginnen. Hij had echter geen rekening gehouden met de zeer antistalinistische en antisovjet gevoelens die de inwoners van de invloedssferen van de Sovjet-Unie koesterden.³³ Geheel tegen Chroesjtsjovs verwachtingen in was de afbraak van de persoonlijkheidscultus rond Stalin olie op het vuur van ontevredenheid in de landen van het Warschaupact. Zijn uitspraken hadden in de communistische partijen van de satellietstaten een kloof gecreëerd tussen de oude Stalinisten, zij die dankzij Stalin aan de macht waren gekomen en zijn beleid doorvoerden, en de nationale communisten, zij die tijdens het regime van Stalin gevangen

²⁸ A. P. van Goudoever, *Angst Voor het Verleden: Politieke Rehabilitaties in de Sovjet-Unie na 1953* (Nieuwegein 1983) 3.

²⁹ L. Copeland, L. Lamm, en S. McKenna, *The World's Great Speeches* (Mineola 1973) 783.

³⁰ Zubok, *A Failed Empire*, 123.

³¹ Taubman, *Khrushchev*, 275.

³² Taubman, *ibidem*, 285.

³³ J. Granville, *The First Domino. International Decision Making During the Hungarian Crisis of 1956* (College Station 2004) 6.

zaten.³⁴ Waar hij had gehoopt dat zijn speech zou leiden tot een adempauze, leidde het in werkelijkheid een troebele periode van onrust, opstand en revolutie in.

1.2 Hongarije

1.2.1 Voor de Tweede Wereldoorlog

Voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog maakte het grondgebied van Hongarije deel uit van de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije. De Hongaren echter, waren al geruime tijd niet tevreden met de unie met het Habsburgse Rijk: al in het roerige jaar 1848 probeerden de Hongaren zich middels een revolutie los te vechten van de Oostenrijkers.³⁵

Na de Eerste Wereldoorlog brak het Habsburgse Rijk in verschillende stukken uiteen, waardoor er ook een onafhankelijke staat Hongarije ontstond. Hongarije, dat eeuwen deel had uitgemaakt van een sterke natie, was nu een klein, onafhankelijk en zwak land geworden. Hongarije geraakte in een stroomversnelling van staatsvormen en revoluties. Op 31 oktober 1918 vond er een revolutie plaats die graaf Mihály Károlyi de macht gaf.³⁶ Karel I van Oostenrijk, de ongekroonde opvolger van Frans Josef I, benoemde Károlyi tot president in een poging Hongarije aan zijn rijk te binden. Toen Karel afstand deed van de troon op 16 november riep Károlyi de republiek uit.³⁷

Károlyi was van plan verkiezingen uit te schrijven, om rechtvaardig tot president gekozen te worden. Hier is het echter nooit van gekomen omdat hij werd afgezet door de enige georganiseerde partij in het land, de socialisten, die in een coalitie waren met vakbondvertegenwoordigers.³⁸ Béla Kun wist de communisten en sociaaldemocraten te overtuigen een coalitie met elkaar aan te gaan, en werd de leider van dit verbond.³⁹ Op 21 maart 1919 werd Hongarije een Sovjetrepubliek.

Ook deze staat hield niet lang stand. Op 6 augustus 1919 viel Roemenië, gesteund door Frankrijk, Engeland en het Witte Leger, Hongarije binnen om het communistische regime omver te werpen. De regering van Kun had op dat moment geen steun meer van het volk, en zag zichzelf gedwongen te vluchten.⁴⁰ De Roemenen verbleven enkele maanden in Hongarije, om zo herstelbetalingen te innen, en een betere militaire en territoriale positie te verkrijgen voor tijdens de conferentie van Trianon,

³⁴ J. Granville, 'Poland and Hungary, 1956: A Comparative Essay Based on New Archival Findings' in: K. MacDermott, M. Stibbe, *Revolution and Resistance in Eastern Europe: Challenges to Communist Rule* (Oxford 2006) 57-80, 58

³⁵ J. Altenburger, *Hungary Before, During and After the Great War* (Boedapest 1919) 5.

³⁶ J. Rothschild, *East Central Europe Between the Two World Wars* (Seattle 1974) 140.

³⁷ M. Molnár, *A Concise History of Hungary* (Cambridge 2001) 251.

³⁸ Rothschild, *East Central Europe Between the Two World Wars*, 141.

³⁹ Molnár, *A Concise History of Hungary*, 254.

⁴⁰ S. J. Lee, *European Dictatorships, 1918-1945* (London 1987) 265.

dat over de verdeling van Hongaars grondgebied ging.⁴¹ Roemenië wilde meer grondgebied als buffer tegen dreigingen van de Sovjet-Unie, Hongarije en Oostenrijk.

Het Verdrag van Trianon, dat aansluitend op het Verdrag van Versailles werd gesloten op 4 juni 1920, was een zwarte dag in de geschiedenis van Hongarije.⁴² Niet alleen een groot deel van het Hongaarse grondgebied wordt aan andere staten gegeven, ook mag het rijk slechts een staand leger van 35,000 man hebben.⁴³ De bevolking was zeer ontevreden, en dit was een goede voedingsbodem voor admiraal Miklós Horthy de Nagybánya, een commandant van het Witte Leger.

In 1920 werd Horthy verkozen tot regent van het Koninkrijk Hongarije, met graaf Pál Teleki als zijn premier. De ambtstermijn van Teleki was echter van korte duur: hij nam nog geen jaar later al ontslag en werd vervangen door graaf István Bethlen. Bethlen hield het langer uit dan zijn voorganger: hij nam in 1931 ontslag. Van 1939 tot 1941 is Teleki nog een maal premier.

1.2.2 Introductie van het communisme

Op 20 november 1940 sloot het koninkrijk Hongarije zich aan bij de asmogendheden. De overeenkomst tussen Adolf Hitler van Duitsland, en admiraal Miklós Horthy, de regent van het koninkrijk, was tweezijdig. Enerzijds zou Hongarije een deel van haar in 1920 verloren grondgebied terugkrijgen.⁴⁴ Dit grondgebied was de Hongaarse staat kwijtgeraakt door het Verdrag van Trianon, dat op 4 juni 1920 in Versailles werd gesloten.⁴⁵ In ruil voor delen van Slowakije en Transsylvanië mochten de Duitsers het Hongaarse koninkrijk gebruiken als uitvalbasis voor de invasie van Joegoslavië. Teleki, die op dat moment aan de macht was, was het echter niet eens met de laatste clausule: hij vreesde dat Hongarije hiermee haar tot dan toe behouden neutraliteit zou verliezen.⁴⁶ Teleki pleegde zelfmoord na dit gezichtsverlies. Hongarije verschaftte het Duitse leger niet alleen doortocht naar Joegoslavië, het zond ook soldaten. Tegen het einde van mei 1941 kreeg het Hongaarse Rijk waar het op hoopte: een deel van het voormalige Joegoslavië.⁴⁷

De oorlog verliep voor de Duitsers steeds slechter, en daarom onderhandelde de nieuwe eerste minister van Hongarije, Miklós Kállay, in het geheim met de Westerse grootmachten over een

⁴¹ S. C. Tucker (ed.), *The Encyclopedia of World War I: A Political, Social and Military History, Volume 1* (Santa Barbara 2005) 1001.

⁴² R. A. Stradling, *Crossroads of European Histories: Multiple Outlooks on Five Key Moments in the History of Europe* (Brussel 2006) 166.

⁴³ R. Hill, *Nations in Transition: Hungary* (New York 2004) 37.

⁴⁴ V.K. Ronin, *Geschiedenis van Hongarije: van Árpád tot Árpád Göncz* (Antwerpen 2004) 261.

⁴⁵ R. Lesaffer, *Peace Treaties and International Law in European History. From the Late Middle Ages to World War One* (Cambridge 2004) 90.

⁴⁶ Rotschild, *East and Central Europe Between the Two World Wars*, 184.

⁴⁷ J. A. S. Grenville, *The Major International Treaties, 1914-1973* (London 1974) 184.

wapenstilstand. De Duitsers kregen hier echter lucht van, en vielen Hongarije binnen op 19 maart 1944. Het leger van Adolf Hitler kreeg vanuit Hongarije steun van de nazistische partij, die in de jaren van de Tweede Wereldoorlog bloeide.⁴⁸ Het Hongaarse leger was niet in staat verzet te bieden tegen het leger van Duitsland, en het werd in een dag onder de voet gelopen.⁴⁹

Nadat de vrede in Europa wederkeerde, kreeg Hongarije eventjes de kans om te experimenteren met de democratie, iets waar het land nog maar weinig ervaring mee had.⁵⁰ Na het vertrek van de Nazi's kreeg de communistische partij van Hongarije veel aanhang vanuit het hele land. Door invloeden van de Sovjet-Unie, die de partij steunde, groeide het al snel uit tot een partij van een groot formaat: medio 1948 had de partij bijna een miljoen leden.⁵¹ Ondanks de enorme groei van het ledenbestand van de partij, boekte het geen successen bij de verkiezing die plaats vond in november 1945.⁵² De communistische partij in Hongarije had slechts 17% van de stemmen behaald, en ging daarom een coalitie aan met de agrarische partij, die wel veel aanhang had.⁵³

1.2.3 De Hongaarse opstand

Ten tijde van de legislatuur van Stalin werd de macht van de Sovjet-Unie in de satellietstaten nooit in twijfel getrokken. Moskou overheerste zonder tegenspraak, Stalin was de grote leider, de leer van Lenin was toonaangevend en de doctrine van Marx was heilig. Chroesjtsjov deed deze solide pilaren van het communisme in de landen van het Warschaupact echter trillen op hun grondvesten met zijn aanklachten tegen Stalin.⁵⁴ Het twintigste partijcongres had een algehele teleurstelling in de Sovjet-Unie als leidende natie teweeggebracht, in veel van de satellietstaten ontstond een beweging die afstand wilde doen van het regime van Moskou.

Door de eis van liberalisering en destalinisatie ontstond er onrust in het Warschaupact; de lont in het kruidvat werd aangestoken in het Poolse Poznań.⁵⁵ De arbeiders van een locomotievenfabriek in de Poolse stad hadden op 23 juni een lijst met vijf eisen naar de communistische partij in Warschau gestuurd, waaronder een loonsverhoging van 20%.⁵⁶ Toen zij hier 5 dagen later nog geen reactie op hadden ontvangen, legden ze het werk stil. Op 28 en 29 juni bestormden de arbeiders een

⁴⁸ E. Schmidl, L. Ritter, *The Hungarian Revolution 1956* (Oxford 2006) 4.

⁴⁹ M. Brecher, J. Wilkenfeld, *A Study of Crisis* (Michigan 1997) 411.

⁵⁰ G. Litván (ed.), *The Hungarian Revolution of 1956. Reform, Revolt and Repression, 1953-1963* (London 1996) 1.

⁵¹ J. P. C. Matthews, *Explosion: the Hungarian Revolution of 1956* (New York 2007) 88.

⁵² R. Service, *Comrades! A History of World Communism* (London 2007) 247.

⁵³ Service, *The Penguin History of Modern Russia*, 307.

⁵⁴ D. J. Dallin, *Soviet Foreign Policy After Stalin* (London 1962) 337.

⁵⁵ H. Hanak, *Foreign Policy Since the Death of Stalin* (Boston 1972) 151.

⁵⁶ Hanak, *Foreign Policy Since the Death of Stalin*, 152.

gevangenis, een radiostation, en het lokale veiligheidsbureau. Ook andere Poolse steden pakten de rellen op. De Poolse regering bleek uiteindelijk in staat de opstand te kunnen bedaren, zodat er geen interventie van de Sovjettroepen aan te pas hoefde te komen.⁵⁷

De rellen in Poznań en andere delen van Polen hebben ervoor gezorgd dat ook in andere Warschaupactlanden de bevolking in opstand kwam. Uit solidariteit met de arbeiders in Poznań staakten de studenten in Boedapest op 23 oktober 1956.⁵⁸ Al snel bestond de groep demonstranten niet alleen meer uit studenten, maar ook uit arbeiders, en kunstenaars. Zij waren niet alleen ontevreden over de gebeurtenissen in Polen, maar ook over de Sovjetoverheersing en de Hongaarse communistische partij. De gebeurtenissen in Hongarije namen al snel gevaarlijke vormen aan toen zich bij de geweldloze menigte van studenten militante burgers voegden. Op die dinsdag in oktober marcheerden duizenden jonge Hongaren naar het standbeeld van Józef Bem, een Poolse generaal die in 1848 aan Hongaarse zijde mee had gevochten om het Habsburgse juk af te werpen. Deze daad toonde de solidariteit die de Hongaren hadden voor de Poolse strijd om verandering.⁵⁹

Diezelfde dag nog werd er in Moskou gesproken over de staking in de Oost-Europese satellietstaat. Maarschalk Zjoeikov sprak toen al over een interventie, en eiste de mobilisatie van de sovjettanks. Er werd echter ook nog voor een meer gematigde tussenstap gekozen: het politieke bestel werd op de schop genomen. Ernő Gerő, die in het voorjaar van 1956 eerste secretaris van de Hongaarse Communistische Partij was geworden bleef in zijn ambt.⁶⁰ Imre Nagy, die door de studenten als goede minister-president naar voren werd geschoven, verving de zittende premier András Hegedüs.⁶¹ Terwijl Hegedüs uit zijn functie werd ontheven, rolden de eerste tanks van de Sovjet-Unie de Hongaarse hoofdstad al binnen.⁶²

Imre Nagy stelde als nieuwe premier van Hongarije op 24 oktober een daad: de opstandelingen hadden tot twee uur 's middags de tijd om zich over te geven. Als zij dit zouden doen, zouden ze niet strafrechtelijk vervolgd worden. Acht minuten nadat de deadline verstreken was, verlengde hij deze met vier uur.⁶³ Op 25 oktober begonnen de gevechten in de Hongaarse hoofdstad. Deze dag ging de geschiedenis in als 'Bloedige Donderdag', omdat bij een bestorming van het parlamentsgebouw

⁵⁷ Granville, 'Poland and Hungary, 1956: A Comparative Essay Based on New Archival Findings', 59.

⁵⁸ Granville, *The First Domino*, 90.

⁵⁹ C. Gati, *Failed Illusions: Moscow, Washington, Budapest, and the 1956 Hungarian Revolt* (Chicago 2006) 143.

⁶⁰ Matthews, *Explosion*, 145.

⁶¹ Ibidem, 62.

⁶² F. Wagner (ed.), *The Hungarian Revolution in Perspective* (Washington, D.C. 1967) 147.

⁶³ J. Györkei en M. Horváth (ed.), *Soviet Military Intervention in Hungary, 1956* (Boedapest 1999) 34.

tussen de 100 en 400 burgers het leven lieten.⁶⁴ Ook veel vrouwen namen de wapens op en vochten aan de kant van het Hongaarse volksleger.⁶⁵

Nagy was in feite een gevangene van de Sovjet-Unie: Chroesjtsjov gaf, uit angst dat de opstand zo overslaan op andere landen, zijn troepen de opdracht de protesterende menigte met harde hand neer te slaan.⁶⁶ Hij geraakte in een stroomversnelling: aan de ene kant wilde hij wel hervormen, maar aan de andere kant zat hij geklemd in de ijzeren greep van Nikita Chroesjtsjov. Om de verhitte menigte te bedaren, en om een stap richting hervormingen te doen, vormde hij op 27 oktober 1956 een regering bestaande uit communistische en niet-communistische ministers.⁶⁷

De onrust hield nog een dag aan: op 28 oktober begonnen de tanks van de Sovjet-Unie zicht terug te trekken uit de Hongaarse hoofdstad. Even leek het erop dat de Russen zich bij de democratiseringen van hun satellietstaat hadden neergelegd. Chroesjtsjov ging er vanuit dat de Hongaarse opstand geen opstand was omwille van democratie, maar een uiting van onvrede over de communistische economie van het land.⁶⁸

Op 1 november besloot Chroesjtsjov toch om de invasie van Hongarije voort te zetten. Terwijl de Sovjet-troepen zich opnieuw op Hongaars grondgebied begaven, sprak Imre Nagy, die inmiddels het gezicht van de opstand was geworden, de neutraliteit van Hongarije uit, waarop hij ook het lidmaatschap van het Warschaupact beëindigde.⁶⁹ Nagy zat echter in een spagaat: aan de ene kant wilde hij zijn volk en opstand graag verdedigen, aan de andere kant vreesde hij dat het mobiliseren van de Hongaarse troepen zou leiden tot een grotere agressie van de Sovjets. Hoewel er wel gesprekken gaande waren over een beëindiging van het conflict, leek dit meer op tijd rekken dan op concrete besluitvorming.⁷⁰

Vroeg in de ochtend van 4 november 1956 gebeurde wat veel inwoners van Boedapest niet meer verwacht hadden: tanks van de Sovjet-Unie rolden de hoofdstad van Hongarije binnen.⁷¹ Deze

⁶⁴ Granville, *The First Domino*, 63.

⁶⁵ Györkei (ed.), *Soviet Military Intervention in Hungary*, 35.

⁶⁶ M. van den Wijngaert en H. de Prins, *Van Koude Oorlog tot Nieuwe Wereldorde* (Apeldoorn 1995) 31.

⁶⁷ A. Axelrod, *The Real History of the Cold War: A New Look at the Past* (New York 2009) 306.

⁶⁸ Axelrod, *The Real History of the Cold War*, 306.

⁶⁹ L. Borhi, *Hungary in the Cold War, Between the United States and the Soviet Union 1945-1956* (Boedapest 2004) 300.

⁷⁰ Granville, *The First Domino*, 96.

⁷¹ L. Passerini, *Memory and Totalitarianism* (Oxford 1992) 117.

zestien divisies van het Sovjetleger schoven János Kádár, die in 1946 plaatsvervangend secretaris-generaal van communistische partij was, naar voren als nieuwe secretaris-generaal van de partij.⁷²

János Kádár keerde pas drie dagen na de tweede invasie van de Sovjet-Unie in Hongarije terug. Door de onrust van de afgelopen paar dagen was zijn beleid een schim van dat van Nagy, en de voortzetting van het bewind van Gerő.⁷³ Tijdens de eerste bijeenkomst van zijn nieuwe kabinet, op 7 november, werd de Hongaarse staat teruggebracht naar wat deze was voor aanvang van de revolutie. Hij maakte een rigoureuze einde aan de opstand, door met hulp van de Sovjettroepen druk uit te oefenen op de bevolking.⁷⁴ Met Kádár aan de macht hadden de Sovjets een marionet in Hongarije, in plaats van een man als Nagy, die zich liet meeslepen door een revolutie.⁷⁵

Het einde van de Hongaarse opstand kan gekenmerkt worden door een ambigue houding van de leiders van de Hongaarse communistische partij, met Nagy als tovenaarsleerling aan het hoofd, het harde ingrijpen van de Sovjet-Unie, dat kostte wat kost zijn invloedssfeer niet wilde verliezen, en de afwachtende houding van het Westen, dat ondanks een harde veroordeling van de gang van zaken in Oost-Europa, de invloedssferen zoals vastgelegd in 1945 eerbiedigde.⁷⁶

⁷² S. Sandler, *Ground Warfare: an International Encyclopedia* (Santa Barbara 2002) 338.

⁷³ D. Pryce-Jones, *The Hungarian Revolution* (London 1969) 110.

⁷⁴ R. Gough, *A Good Comrade: János Kádár, Communism and Hungary* (London 2006) 104.

⁷⁵ N. Dreisziger, 'The 1956-1957 Refugee Movement in the Context of Hungarian Immigration to Canada since the Late 19th Century' in C. Adam e.a. (ed.) *The 1956 Hungarian Revolution: Hungarian and Canadian Perspectives* (Ottawa 2010) 194-222, 202.

⁷⁶ Van den Wijngaert (e.a.), *Van Koude Oorlog tot Nieuwe Wereldorde*, 31.

2. De Nederlandse Media in vuur en vlam

De Hongaarse Opstand was wereldnieuws, en ook de Nederlandse politiek en publieke opinie kon er niet aan ontkomen. Interessant is dat het Westerse blok zich niet actief heeft bemoeid met het conflict, terwijl de gewone burger zich er juist zoveel mee bemoeide. Nederland reageerde misschien wel het felste op de gebeurtenissen in Oost-Europa: vele ramen sneuvelden tijdens rellen en er waren demonstraties tegen de CPN.⁷⁷

Ook de media zaten niet stil: wekenlang werd er driftig geschreven en getekend over de gebeurtenissen in Oost-Europa, en met name Chroesjtsjov kwam er niet goed vanaf in deze artikels en prenten. Dankzij het krantenarchief van het Internationaal Instituut van de Sociale Geschiedenis te Amsterdam, heb ik de jaargang 1956 van de Volkskrant en het Parool kunnen bemachtigen. Beiden kranten bevinden zich aan de linker kant van het politieke spectrum, waar het Parool zich voornamelijk richt op Amsterdam, en de Volkskrant een christelijk-sociale inslag heeft. Deze kranten hebben zich voor, tijdens en na de Hongaarse Revolutie erg sterk uitgesproken over de gebeurtenissen in Oost-Europa, en daarom heb ik ervoor gekozen me te beperken tot deze twee dagbladen.

2.1 Aanloop naar de Hongaarse opstand

De aanloop naar de Hongaarse opstand is te vinden in de onrust die plaatsvond in Poznań, in Polen. Gedurende de zomer van 1956 werd er door de Nederlandse pers al berichtgeving gepubliceerd over de gebeurtenissen die plaatsvonden in Oost-Europa. Deze berichtgeving was echter niet zeer politiek getint, en het ingrijpen van de Sovjet-Unie werd ook niet veroordeeld door de kranten. De opstand in Poznań werd behandeld als een lokale gebeurtenis, waar de krant slechts minimaal over publiceerde.

Pas in oktober begonnen het Parool en de Volkskrant meer aandacht te besteden aan Polen, waar de opstand die begon in Poznań, nu landelijke vorm aan begon te nemen. Władysław Gomułka de liberaalgezinde nieuwe eerste secretaris van de communistische partij van Polen belichaamde de destalinisatie voor de inwoners van Polen: hij was anti-stalinistisch, liberaalgezin en bereid de vraag om meer vrijheid van het volk in te willigen. De solidariteit die tussen de Hongaren en de Polen speelde, was er een van vele jaren en lange tradities: beide landen waren, binnen de Sovjetinvloedsfeer de enige twee overwegend katholieke landen. Daarnaast was Hongarije, dat tijdens de Tweede Wereldoorlog aan de zijde van de Duitsers vocht, niet bereid Polen binnen te

⁷⁷ D. Hellema 'The Relevance and Irrelevance of Dutch Anti-Communism: The Netherlands and the Hungarian Revolution, 1956-57', *Journal of Contemporary History*, volume 30, uitgave 1 (1995) 169-186, 169.

vallen. Deze saamhorigheid heeft ertoe geleid dat de Polen en Hongaren zich aan de vooravond van de Hongaarse opstand erg verbonden met elkaar voelden.⁷⁸

Op maandag 22 oktober, terwijl koningin Juliana met haar gezin wegens een vakantie op Sicilië verbleef, berichtte de Volkskrant dat Gomulka mogelijk een partijrevolutie zou forceren.⁷⁹ Tegelijkertijd begon de eerste berichtgeving van het Hongaarse studentenverzet op gang te komen, op dezelfde pagina nog berichtte het christelijke dagblad dat leerlingen van de technische hogeschool van Boedapest en studenten van de universiteiten van Pécs en Szeged de studie hadden neergelegd en een lijst met eisen hadden opgesteld omtrent betere levensomstandigheden en meer vrijheid. De jongelui eisten onder andere volledige persvrijheid en afschaffing van de doodstraf.⁸⁰

2.2 De eerste Russische invasie

Terwijl de spanning in Polen leek af te nemen, zo meldden de dagbladen op 23 oktober, nam de spanning in een ander land van het Warschaupact steeds meer toe. Op het moment dat de benoeming van Gomulka geaccepteerd leek te worden door Chroesjtsjov en de communistische partij, haalden de communistische partij van Hongarije en de door de Sovjet-Unie gehate communistische partij van Joegoslavië de banden opnieuw aan. Ernoe Geroe, zoals hij dan door de Volkskrant genoemd wordt, en Josip Tito, besluiten de verbroken verbanden opnieuw aan te halen, om zo betere betrekkingen met elkaar te kunnen onderhouden. De Hongaren geven hiermee informeel aan een eigen weg binnen het communisme te willen bewandelen, los van de invloed van Moskou.⁸¹ Daarnaast eisen de studenten dat Imre Nagy, die van 1953 tot 1955 premier van Hongarije was, terugkeert als leider van Hongarije.

Vanaf dat moment raakten de gebeurtenissen in een stroomversnelling: op woensdag 24 oktober maakten de krantenkoppen van het Parool en de Volkskrant omtrent de invasie van de Sovjet-Unie het nieuws van de dag. Om de onrusten te kunnen bedwingen riep de regering van Hongarije de hulp in van de Sovjet-tanks, die op hun beurt gehoor gaven aan deze oproep.⁸² Dat is ook het moment dat de kranten een waardeoordeel vellen over de onrusten in de Russische invloedssfeer. Geheel terecht trok het Parool de conclusie dat deze opstand te vergelijken is met die in Polen, die kort daarvoor tot een einde werd gebracht. Nagy werd, zo berichtte de Amsterdamse krant, tijdens een spoedzitting van de communistische partij verkozen tot minister-president. Nagy stond onder de bevolking

⁷⁸ H. van Wordragen, 'Kremlin krijgt les in vreemde historie. Polen en Hongaren in opstand tegen "machteloos" Rusland', *De Volkskrant*, 27 oktober 1956, 10.

⁷⁹ 'Poolse troepen slaags met Russische?', *De Volkskrant*, 22 oktober 1956, 1.

⁸⁰ 'Hongaarse studenten eisen meer vrijheid', *De Volkskrant*, 22 oktober 1956, 1.

⁸¹ 'Hongaren verzoenen zich met Tito', *De Volkskrant*, 23 oktober 1956, 1.

⁸² 'Opstand in Hongarije; Russen te hulp geroepen', *Het Parool*, 24 oktober 1956, 1.

bekend als een progressieve nationalist waarmee te praten was: de opstandelingen deelden mede zich volledig over te geven in ruil voor amnestie. Van een snelle afloop van de opstand is het nooit gekomen: de dag erop werd de staat van beleg afgekondigd.⁸³

Op 25 oktober liet de internationale gemeenschap voor het eerst iets van zich horen, zo meldde een artikel in het Parool. Tijdens een vergadering van de Verenigde Naties in Straatsburg was de Hongaarse opstand het gesprek van de dag. Vooral de houding van de Sovjet-Unie, en die van leider Nikita Chroesjtsjov waren de grootste agendapunten van de wereldleiders. Julian Amery, een Britse conservatief sprak uit wat volgens hem gaande was achter het IJzeren Gordijn. Amery was van mening dat het systeem dat Lenin en Stalin hanteerden, niet langer toepasbaar was op de moderniseringseisen van de satellietstaten van de Sovjet-Unie.⁸⁴ In datzelfde artikel sprak ook Frans Goedhart, de oprichter van het Parool en ex-lid van de Communistische Partij Nederland. Zeer accuraat merkte de journalist, wiens echte naam Peter 't Hoen was, op dat de partijleider van de Sovjet-Unie de destalinisatie te ver had doorgetrokken.

Boedapest verkeerde op die donderdag in oktober in een oorlog, zo meldde een Joegoslavische journalist aan het Parool. Tussen de geweldloze menigte van studenten en arbeiders hadden zich ook militante protesterende fractie gevoegd, waardoor het conflict in Hongarije door beide kanten, de Sovjet- en de Hongaarse bevolking, bloedig werd uitgevochten.⁸⁵ Tijdens de toespraak die Imre Nagy de dag ervoor hield op de radio kwam naar voren dat hij een soort tovenaarsleerling was, die zijn eigen toverspreuken niet langer in bedwang kon houden. Hij gaf toe dat er in het verleden veel misstanden hebben plaatsgevonden, maar dat als de studenten en betogers zich direct hadden overgegeven aan de Hongaarse regering, de opstand niet een dergelijke vorm had aangenomen.⁸⁶

De Volkskrant schreef op 26 oktober al over een mogelijke invasie: zo zouden Oostenrijkse reizigers al Russische tanks in de Hongaarse hoofdstad hebben gezien, voordat Nagy de hulp inriep van de Sovjet-Unie.⁸⁷ Het standpunt van de Volkskrant nam gedurende deze week een steeds groter wordende pro-Hongaarse en anti-Russische houding aan. Zo werd de bruutheid van de Sovjet-troepen benadrukt, alwaar de Hongaarse troepen, die eigenlijk aan de kant van de Russen zouden

⁸³ 'Hongaren vechten verbeterd tegen Russische tanks en straaljagers', *De Volkskrant*, 25 oktober 1956, 1.

⁸⁴ 'Straatsburg in de ban van de gebeurtenissen in Oost-Europa', *Het Parool*, 25 oktober 1956, 3.

⁸⁵ 'Boedapest een stad als in een echte oorlog', *Het Parool*, 26 oktober 1956, 1.

⁸⁶ 'Opstand in Boedapest nog niet geheel gebroken', *De Volkskrant*, 26 oktober 1956, 1.

⁸⁷ 'Eerste verklaring van ooggetuigen: Hongaarse arbeiders vochten met soldaten tegen Russen', *De Volkskrant*, 26 oktober 1956, 3.

moeten vechten, overliepen naar de zijde van de Hongaarse opstandelingen. De strijdende Hongaren werden in een positief daglicht gesteld, waar de Russen juist als boemannen werden afgeschilderd.⁸⁸

Het Parool publiceerde gedurende de eerste week van de Hongaarse opstand ook steeds meer artikels over de wreedheden van de Russische troepen. Zo werd op vrijdag 26 oktober berichtgegeven dat president Eisenhower van de Verenigde Staten de interventie van de Sovjet-Unie in Hongarije veroordeelde, en publiceerde het dagblad ook positieve stukken over de volksbewegingen in Oost-Europa.^{89 90}

De kranten waren echter niet erg te spreken over de aanstelling van Imre Nagy als nieuwe minister-president van Hongarije. Op zaterdag 27 oktober was er sprake van een tegenregering, die zichzelf de voorlopige revolutionaire Hongaarse regering noemt, gevormd door het leger, en ook in andere steden richten groepen nieuwe regeringen op. De beloftes die Nagy maakte, werden niet zomaar voor lief genomen door de Nederlandse pers: hij beloofde hervormingen door te voeren, en een kabinet aan te stellen waarin ook niet-communistische ministers deel vanuit zouden maken. De Nederlandse kranten waren er echter niet van overtuigd dat Nagy in staat zou zijn om de Russische troepen voor het begin van 1957 uit het land te verwijderen.⁹¹

2.3 Westerse interventie?

Op 27 oktober, toen Imre Nagy zijn nieuwe parlement voorstelde aan de Hongaarse bevolking, werd er in de Nederlandse pers druk gespeculeerd over een mogelijke interventie van de oude grote drie, Groot-Brittannië, Frankrijk en de Verenigde Staten.⁹² Ook meldde het Parool dat er in de neutrale staat Oostenrijk angst is voor geweld aan de grens. De Oostenrijkse gendarme werd daarom naar de grens gestuurd. De behulpzaamheid onder de burens van de Hongaren is groot: Oostenrijk zet haar grenzen open voor emigranten en stuurt hulpverleners naar de zone van conflict.⁹³

Ook Oost-Duitsland, een andere satellietstaat van de Sovjet-Unie, mobiliseert haar leger die dag. Het motief van de Oost-Duitsers is duidelijk: zij menen dat de Westerse grootmachten er alles aan zullen doen om de revolutie te laten overslaan op andere landen van het Warschaupact, en dit willen zijn

⁸⁸ 'Eerste verklaring van ooggetuigen: Hongaarse arbeiders vochten met soldaten tegen Russen', *De Volkskrant*, 26 oktober 1956, 3.

⁸⁹ 'Eisenhower veroordeelt ingrijpen Sowjettanks. Sjelipow: toestand zo ingewikkeld.' *Het Parool*, 26 oktober 1956, 3.

⁹⁰ 'O-Europa in beweging', *Het Parool*, 26 oktober 1956, 3.

⁹¹ 'Geheel Hongarije in oorlog tegen Russen en regering', *De Volkskrant*, 27 oktober 1956, 1.

⁹² 'Overleg in het Westen. Ingrijpen Russen voor UNO?' *De Volkskrant*, 27 oktober 1956, 1.

⁹³ 'Voorzorgsmaatregelen in Oostenrijk', *Het Parool*, 27 oktober 1956, 1.

logischerwijs vermijden.⁹⁴ De angst van de Oost-Duitsers is niet ongegrond: de onrusten hebben inderdaad de grenzen overschreden en hebben de Duitsers bereikt. De bevolking eist de waarheid van de partij, de regering belooft de omstandigheden van de arbeiders te verbeteren om de opstand in de kiem te smoren.⁹⁵

Al snel wordt de parallel tussen de revoluties van 1848 en de Hongaarse opstand getrokken: het spook dat volgens Marx 108 jaar geleden door Europa waarde, waart nu achter het ijzeren gordijn en is van kant gewisseld. Waar het spook eerst een teken zou zijn dat de tijd rijp was voor een communistische revolutie, leidt het nu een anti-communistische revolutie in. De schuldige is gemakkelijk aan te wijzen: het is de besluiteloze leider van het Kremlin, Nikita Chroesjtsjov.⁹⁶ Polen en Hongarije zijn westerse landen die al jaren onder het Sovjet-juk hebben geleden, en nu Chroesjtsjov met zijn afbraak van de persoonlijkheidscultus en de destalinisatie een doos van Pandora heeft geopend, zien de twee satellietstaten hun kans schoon om zich vrij te vechten, aldus de Volkskrant.

De Hongaarse opstand werd in de Nederlandse dagbladen een echte partizanenstrijd. Nagy, die formeel op dit moment nog met zijn regeringsleger aan Russische zijde vocht, gaf in de loop van die zaterdag een bevel tot een staakt-het-vuren. De Sovjet-troepen leden zware verliezen, en daarom besloot de premier over te gaan op een diplomatische oplossing. Hongarije was inmiddels voor een zeer groot deel bezet door de Hongaarse vrijheidsstrijders.⁹⁷ Nagy zwichtte in dat weekend van oktober voor een ultimatum, gesteld door de opstandelingen. Zij zouden Boedapest belegeren als de Russische tanks zich niet naar huis zouden begeven.

In Oost-Duitsland spreekt de regering zich fel uit over de door hen als fascistische putsch bestempelde Hongaarse opstand. De regering verklaart geen strobreedte toe te geven aan ondemocratische eisen. Niet alleen in Oost-Duitsland wakkert de vlam van de revolutie: ook in Roemenie en Tsjechoslowakije vindt het voeding voor onrust. De Tsjechen zijn het niet eens met het feit dat hun troepen zich achter de Sovjets scharen in de Hongaarse revolutie; in Roemenie wordt geëist dat verloren grondgebied wordt teruggegeven.⁹⁸

Een interventie van het Westen is uiteindelijk uitgebleven: De Amerikanen vonden het te riskant om zich te gaan bemoeien met de zaken in Oost-Europa. Oost-Europa behoorde tot de Russische

⁹⁴ 'Onrust in O.-Duitsland neemt toe', *Het Parool*, 27 oktober 1956, 1.

⁹⁵ 'Oost-Duitsland mobiliseert', *De Volkskrant*, 27 oktober 1956, 3.

⁹⁶ H. van Wordragen, 'Kremlin krijgt les in vreemde historie. Polen en Hongaren in opstand tegen "machteloos" Rusland', *De Volkskrant*, 27 oktober 1956, 10.

⁹⁷ 'Regering Nagy bukt voor verzet', *Het Parool*, 29 oktober 1956, 1.

⁹⁸ 'Onrust broeit onder Sovjet-satellietstaten', *De Volkskrant*, 29 oktober 1956, 1.

invloedsfeer, en hier wilden de Verenigde Staten zich niet mee bemoeien. De Verenigde Staten onder Eisenhower verklaarden niet op zoek te zijn naar bondgenoten in Oost-Europa. De Westerse grootmacht stelde zich wel bereid om het neutrale Hongarije economische steun te verlenen als het conflict afgelopen zou zijn.⁹⁹ De Verenigde Staten erkenden de invloedsfeer van de Sovjet-Unie, en lieten de Russen interveniëren in eigen achtertuin. Later is uit dit standpunt de Brezjnevdoctrine voortgevloeid.¹⁰⁰

2.4 Een korte overwinning

Met de voorlopige overwinning van de Hongaarse partizanen, kwam Hongarije echter met een nieuw probleem: er was geen centrale leiding over de revolutie, en een revolutie zonder gezag, is geen stabiele basis om een staat vanuit op te bouwen.¹⁰¹

Vanuit de Katholieke Kerk in Nederland ontstond, na een oproep van Paus Pius XII, een inzamelingsactie in de vorm van materieel en geld voor de getroffen in Hongarije.¹⁰² Daarnaast stelde Nederland haar grenzen open voor Hongaarse vluchtelingen, die sinds het begin van het conflict in groten getale asiel zoeken in de Westerse landen.

De kortdurende overwinning van de Hongaren op de Russen werd bejubeld in de Volkskrant. In de editie van 28 oktober prijkte een fotoreportage van het getroffen Europese land. Foto's van hoe het standbeeld van Stalin onttroond werd, beelden van de tanks die de hoofdstad binnentrokken, emotionele verhalen over de vaderlandsliefde van de gewone burger; dat alles viel echter in het niet vergeleken met de fotoreportage over het bloedige ingrijpen van het Rode Leger. De strijd in Hongarije werd beschreven als een vrijheidsstrijd, een oorlog om verlost te geraken van de Rode tirannie, zo meldde de Volkskrant.¹⁰³

De ogenschijnlijke nederlaag van de Sovjet-Unie werd breed uitgemeten in de Nederlandse pers. Het was voor het eerst dat een Sovjet satellietstaat in staat leek te zijn de beer uit Rusland af te kunnen weren. Geen enkel Hongaars dorpje ontsnapte aan het oog van de Nederlandse dagbladen: zowel in de Volkskrant als in het Parool stonden artikelen over de kleinste opstandige dorpjes in Hongarije.¹⁰⁴

⁹⁹ 'Amerikaanse hulp voor Hongarije en Polen', *De Volkskrant*, 1 november 1956, 1.

¹⁰⁰ G. Swain en N. Swain, *Eastern Europe since 1945* (London 1993) 191.

¹⁰¹ "'Weg met de Russen" kreet van alle Hongaren', *De Volkskrant*, 28 oktober 1956, 3.

¹⁰² 'Hulp voor Hongaren, oproep van bisschoppen', *De Volkskrant*, 28 oktober 1956, 3.

¹⁰³ 'Hongarije trotseerde Rode tirannie', *De Volkskrant*, 29 oktober 1956, 5.

¹⁰⁴ 'Hongaarse bevolking wil haar vrijheid terug', *Het Parool*, 29 oktober 1956, 3.

2.5 De Russische tanks keren terug naar Boedapest

Al op 30 oktober berichtten de Nederlandse dagbladen dat de Russische tanks zich niet terugtrekken van Hongaars grondgebied. Maarschalk Zjoeikov verklaarde dat het Rode Leger zich alleen zou terugtrekken als alle Hongaarse opstandelingen de wapens neer zouden leggen.¹⁰⁵ Zjoeikov legde uit dat volledige terugtrekking alleen mogelijk was als alle andere landen van het Warschaupact die zich met het conflict bemoeiden, het ook eens waren met de terugtrekking. De spanningen in de Hongaarse hoofdstad nemen toe op het moment dat de tanks van het Rode Leger alle wegen naar de stad afsluiten.¹⁰⁶

De nieuwe invasie van de Sovjet-Unie was echter niet wat Imre Nagy zijn volk beloofd had; hij had namelijk beloofd dat de Sovjettroepen kostte wat kost van het Hongaarse grondgebied zouden verdwijnen. Nagy verloor door deze actie langzaam maar zeker zijn geloofwaardigheid bij het volk. Hij was echter niet de enige communist die in diskrediet raakte: ook Kádár was niet geliefd bij de burgers van Hongarije. Er ontstond een tweedeling tussen de bevolking, met aan de ene kant een communistische tegenregering die zich wist te handhaven, en daar tegenover de Hongaarse menigte die zich niet met het communisme wilde associëren.¹⁰⁷

Aan het einde van die tumultueuze dinsdag in oktober stelde de Hongaarse luchtmacht de Russische troepen een ultimatum: als zij zich de volgende dag na 4 uur 's morgens niet hebben verwijderd van het Hongaarse grondgebied, zullen zij worden aangevallen.¹⁰⁸ Wederom benadrukte de Nederlandse pers dat de Sovjet-Unie dood en verderf zaaide in de armste delen van de hoofdstad. De positie van Nagy is nog steeds niet positief: ondanks dat hij democratische verkiezingen wil invoeren, werd hij nog altijd gezien als een van de rode kornuiten, en wordt er niet veel waarde gehecht aan zijn vele beloftes.¹⁰⁹ Het Parool ging zelfs zo ver dat het Hongarije niet langer beschouwde als een satellietstaat en een lid van het pact van Warschau. Volgens het Amsterdamse dagblad zal de Hongaarse opstand uitlopen op een nederlaag voor de Russen.¹¹⁰ De stemming was goed in Boedapest, maar de krant berichtte ook dat niet alle inwoners van de satellietstaat van de Sovjet-Unie al overtuigd waren van een onvoorwaardelijke overwinning.¹¹¹

¹⁰⁵ 'Sovjetlegers blijven in Hongarije', *De Volkskrant*, 30 oktober 1956, 1.

¹⁰⁶ 'Dubbele ring van tanks rond Boedapest', *De Volkskrant*, 30 oktober 1956, 3.

¹⁰⁷ 'Vrijheidsstrijders verdeeld', *De Volkskrant*, 30 oktober 1956, 3.

¹⁰⁸ 'Hongaarse luchtmacht stelde ultimatum aan Rusland', *De Volkskrant*, 31 oktober 1956, 1.

¹⁰⁹ 'Nieuwe regering', *De Volkskrant*, 31 oktober 1956, 1.

¹¹⁰ 'Hongarije schudt Sowjet-juk af', *Het Parool*, 31 oktober 1956, 1.

¹¹¹ 'Hongarije schudt Sowjet-juk af', *Het Parool*, 31 oktober 1956, 3.

Nagy verklaarde, zo melden de Nederlandse dagbladen, dat Hongarije haar lidmaatschap van het Warschaupact heeft opgezegd, en dat hij hoopt dat de Russische troepen zo snel mogelijk het Hongaarse grondgebied verlaten. Zo stond hij aan het hoofd van een niet volledig communistische regering, en werd hij tevens tot minister van buitenlandse zaken benoemd.¹¹²

Op 1 november vond ook de eerste grootschalige demonstratie tegen de Sovjet-Unie in Nederland plaats. Onder aanvoering van een Hongaarse predikant en de Jongeren Politieke Contactraad kregen jongeren uit heel Nederland in Den Haag de gelegenheid om hun onvrede over de interventie in Hongarije te ventileren.¹¹³ De manifestatie liep uit op een tumultueuze bijeenkomst, waardoor de Haagse politie zich genoodzaakt zag in de grijpen.¹¹⁴

Nog geen 48 uur later was het tij alweer aan het keren: de Russische en Oekraïense tankeenheden die zich naar de Hongaarse hoofdstad begeven laten een spoor van vernietiging. Het Hongaarse leger was niet meer in staat weerstand te bieden.¹¹⁵ Het raakte de Nederlandse bevolking dat de Russen zich zo hard wroken op de eis van vrijheid van een onderdrukte bevolking. De Nederlandse bladen namen geen blad voor de mond wanneer het ging om het ingrijpen van de Russen: het Rode Leger vocht met ijzeren vuist, was een laffe onderdrukker en terroriseerde de kleinere bevolkingen.¹¹⁶ Het ingrijpen werd een prestigekwestie: na het verlies in oktober zetten de Russen alles op alles om een tweede strijd wel te winnen.¹¹⁷

Op maandag 5 november meldden de Nederlandse bladen dat de strijd in Hongarije, ondanks dat er lokaal nog wel gevochten wordt, gestreden is.¹¹⁸ De wereld heeft gespannen toegekeken hoe de Sovjets zonder enig mededogen de Hongaren afslachtten; nog geen dag na het formele einde van de Hongaarse opstand werden de gebeurtenissen in Oost-Europa al bestempeld als een Russische misdaad.¹¹⁹ Nagy en de zijnen vluchtten naar de Joegoslavische ambassade in Boedapest, en hoopten op een vrije doortocht naar het buitenland. Daar is het echter nooit van gekomen: de ex-premier werd door de geheime politiek in de kraag gevat, en werd twee jaar later ter dood veroordeeld.¹²⁰ Na Nagy is elke schijn van democratie verleden tijd: met Kádár aan de macht bleef Hongarije tot aan het einde onder strenge controle van Moskou.

¹¹² 'Plotselinge ommekeer in Hongarije. Sovjets rukken op naar Boedapest.', *De Volkskrant*, 1 november 1956, 1.

¹¹³ 'Jeugd demonstreert voor vrij Hongarije', *De Volkskrant*, 1 november 1956, 7.

¹¹⁴ 'Jeugdmanifestatie liep uit op een demonstratie', *De Volkskrant*, 3 november 1956, 3.

¹¹⁵ 'Ijzeren Gordijn weer neer voor Hongarije', *De Volkskrant*, 3 november 1956, 1.

¹¹⁶ 'Wat doet Kroesjef in Hongarije?', *De Volkskrant*, 3 november 1956, 12.

¹¹⁷ 'Moskou geeft Hongarije niet voetstoots op', *Het Parool*, 3 november 1956, 1.

¹¹⁸ 'Nog steeds felle strijd in brandend Boedapest', *Het Parool*, 5 november 1956, 1.

¹¹⁹ 'Hele wereld protesteert' *De Volkskrant*, 5 november 1956, 1.

¹²⁰ Zubok, *A Failed Empire*, 118.

3. De Hongaarse opstand vanuit contemporain perspectief

De veroordeling van de interventie van de Sovjet-Unie in Oost-Europa werd door Amerikaanse en West-Europese media vrijwel direct al veroordeeld als een uitbarsting van ontevredenheid van de inwoners van de satellietstaten, en een vraag om meer vrijheid.¹²¹ De anti-Russische houding die de media direct na het begin van de Hongaarse revolutie hebben ingenomen, heeft gedurende de heerschappij van de Sovjet-Unie sterke invloed gehad op de portrettering van de gebeurtenissen in Hongarije. Ik heb ervoor gekozen om het beeld dat academici schetsen van de opstand te verdelen in contemporaine academici en moderne academici. De scheidslijn ligt in 1991, bij de val van de Sovjet-Unie. Deze scheiding heb ik aangelegd omdat de openheid van de Sovjet-Unie veel minder was dan die van de Russische republiek. Toen Gorbatsjov aan de macht kwam in 1985, liet hij direct de persvrijheid een grotere rol van betekenis spelen in de Sovjetgemeenschap.¹²² Gorbatsjov wilde het politieke bestel van de Sovjet-Unie hervormen, maar na die hervormingen door te kunnen voeren was het nodig om openheid te geven over de misdaden die de communistische partij door de jaren heen had begaan.¹²³ De politiek van de glasnost had een grote invloed op de toename van persvrijheid: het was nu, in beperkte mate, toegestaan om te publiceren over misstanden van vroegere leiders van de Sovjet-Unie.¹²⁴

3.1 Een wisseling van de wacht

Toen Ernő Gerő in juli Mátyás Rákosi opvolgde als eerste secretaris van de partij, was het zijn intentie een soort van middenpolitiek te handhaven.¹²⁵ De partij was in het verloop van 1956 gezuiverd van oude stalinisten, en er waren nieuwe hervormers toegelaten. Imre Nagy vormde echter een probleem voor zowel de Russen als Gerő. Aan de ene kant vreesde het Politburo de immense populariteit die Nagy genoot, aan de andere kant hoopten ze deze populariteit te kunnen gebruiken.¹²⁶ Daarnaast speelde bij het Politburo en de communistische partij nog een andere kwestie: de rehabilitatie van de in 1949 overleden titoïst László Rajk.¹²⁷

Bij het uitbreken van de Hongaarse opstand op 23 oktober zag Nagy al snel in dat hem de taak was toebedeeld de opstand te sussen. Dit was volgens Tibor Méray niet omdat hij een enorme politieke

¹²¹ Matthews, *Explosion*, 169.

¹²² R. Service, *Russia: Experiment with a People* (London 2002) 226.

¹²³ M. Kort, *The Soviet Colossus: History and Aftermath* (New York 1985) 367.

¹²⁴ R. Service, *A History of Modern Russia. From Nicholas II to Vladimir Putin* (London 1998) 449.

¹²⁵ F. A. Váli, *Rift and Revolt in Hungary. Nationalism versus Communism* (Cambridge 1961) 245.

¹²⁶ Váli, *Rift and Revolt in Hungary*, 249.

¹²⁷ P. E. Zinner (ed.), *National Communism and Popular Revolt. A Selection of Documents on Events in Poland and Hungary, February-November, 1956* (New York 1956) 385.

eetlust had, of ambitieuze plannen voor zijn mandaat, maar omdat hij meende dat volk en natie dit van hem verwachtten.¹²⁸

Nagy was het met zeer veel van de eisen die de protesterende studenten stelden eens, maar hij was niet vrij om zijn eigen agenda door te voeren, hij was en bleef een politicus die vast zat aan de Sovjet-Unie. Nagy erkende dat Russische tanks van Hongaars grondgebied moesten verdwijnen, maar zag evengoed in dat dit onhaalbaar was. Hij wilde zeker een vrijere relatie met de Sovjet-Unie, en zag dit in de vorm van een vriendschappelijk verband met Russen.¹²⁹

De rationele kant van Nagy werd echter overschaduwde door zijn idealisme, of naïviteit. Hij was namelijk veel moderner dan Gerő, met wie hij samen moest regeren. Blijkbaar hoopte hij de partij van binnenuit te kunnen moderniseren. In plaats daarvan werd hij door zijn eigen overtuigingen en die van zijn stalinistische collega's uiteen getrokken.¹³⁰

3.2 De Derde Wereld in context

Tijdens de Hongaarse opstand was er nog een ander groot conflict waarbij de Sovjets betrokken waren, de Suezcrisis, ook wel bekend als de Tweede Arabisch-Israëliëse Oorlog. Het conflict ging in feite over de nationalisering van het Suezkanaal, dat in 1956 nog in handen was van de Fransen en de Britten. Toen Gamal Abdel Nasser, die na een staatsgreep effectief de leider van Egypte was geworden, wilde hij het Suezkanaal nationaliseren. Groot-Brittannië vroeg hulp aan de Amerikanen, maar die hielden zich afzijdig omdat de Sovjet-Unie al had uitgesproken dat zij, als de Westerse grootmachten zich met dit conflict zou bemoeien, de Egyptenaren zouden steunen.¹³¹ De Sovjet-Unie hield een zeer invloedrijke politiek in de Derde Wereld aan, als bevrijder van oud-koloniën en financiële back-up voor arme landen in nood. Uiteindelijk bemoeide de Sovjet-Unie zich slechts op een afstandje met de oorlog die inmiddels tussen Egypte aan de ene kant, en Frankrijk, Groot-Brittannië en Israël aan de andere kant, was uitgebroken: ze stuurden slechts wapens en adviseurs.¹³²

Hoewel het in Egypte dus niet tot een directe confrontatie is gelopen, werd de oorlog toch gezien als een gevecht tussen het Westen en het Oosten. Terwijl de Hongaarse opstand breed werd uitgemeten in de Nederlandse kranten, werd ook de Tweede Arabisch-Israëliëse oorlog een broeinest van anti-Russische sentimenten.

¹²⁸ T. Méray, *Thirteen Days that Shook the Kremlin. Imre Nagy and the Hungarian Revolution* (London 1958) 66.

¹²⁹ Méray, *Thirteen Days that Shook the Kremlin*, 69.

¹³⁰ Váli, *Rift and Revolt in Hungary*, 283.

¹³¹ H. S. H. Behbehani, *The Soviet Union and Arab Nationalism, 1917-1966* (London 1986) 146.

¹³² R. F. Pajak, 'The Effectiveness of Soviet Arms Aid Diplomacy in the Third World' in: R. H. Donaldson (ed.), *The Soviet Union in the Third World: successes and failures* (Boulder 1981), 384-408, 387.

Een ander aspect van de Arabisch-Israëliëse oorlog was dat de Sovjet-Unie er in verzeild was geraakt. De mening van de Egyptenaren was ondergeschikt geraakt aan de wil van het Westen en van de Sovjet-Unie. Zonder rekening te houden met de lokale bevolking was er een oorlog van formaat ontstaan. Als de Sovjet-Unie een dergelijk conflict wel kon bereiken in Egypte, maar niet in Hongarije, dan zouden ze ongetwijfeld gezichtsverlies leiden.¹³³

3.3 Chroesjtsjov op het Russische toneel

De rol van Nikita Chroesjtsjov is door veel academici beschouwd als een van de meest controversiële rollen van het grote drama dat de Hongaarse opstand heet. Vooral zijn intenties, en de ontwikkelingen die hij bewust en onbewust in gang heeft gezet zijn een van de moeilijkst te doorgronden zaken. Zijn hervormingen waren van politieke aard, niet van sociale of economische. De reden dat hij wilde breken met de persoonlijkheidscultus van Stalin was omdat hij meende dat het communisme van zijn voorganger niet langer toepasbaar was op de samenleving van toen. Het was tijd voor hervormingen, het was tijd om de Sovjetburgers weer in het communisme te laten geloven, in plaats van dat zij het vreesden.¹³⁴

Chroesjtsjov werd kort na de Hongaarse opstand vaak aangewezen als zondebok. Hij zou als enige de destalinisatie hebben ingezet, en dus als enige verantwoordelijk zijn voor de 'Hongaarse Oktober'. Chroesjtsjov zou een onhandelbare impulsieve leider zijn, die kostte wat kost zijn eigen mandaat wilde aanhouden.¹³⁵ Nog tijdens de regeerperiode van Chroesjtsjov maakten zijn tegenstanders, zoals Malenkov en Molotov, dankbaar gebruik van de escalatie die in Hongarije plaatsvond, om hem uit zijn positie te werken.

Chroesjtsjov was echter niet de enige binnen het Kremlin die baat bij stabiliteit in de Warschaupact landen had. De overweging van de Russen om te interveniëren in Hongarije was niet van materiële aard: hoewel zich in het land verschillende winstgevende mijnen bevonden, was dat niet een motief om het afvallige land binnen te vallen. Het motief om Hongarije binnen te vallen was politiek. Na de val van Beria had de communistische partij er baat bij dat zij stabiel en eensgezind bleef, en daarbij dus ook dat alle communistische partijen in de invloedssferen dezelfde kant op keken en stabiel waren.¹³⁶ Instabiliteit in een van de satellietstaten zou ongetwijfeld leiden tot instabiliteit in andere satellietstaten. De Sovjet-Unie beriep zich hierom op een eigen versie van de Monroe Doctrine (later

¹³³ Méray, *Thirteen Days that Shook the Kremlin*, 201.

¹³⁴ R. C. Tucker, 'Swollen State, Spent Society: Stalin's Legacy to Brezhnev's Russia' in: E. P. Hoffmann (ed.), *The Soviet Polity in the Modern Era* (New York 1984) 41-68, 54.

¹³⁵ R. Pearson, *The Rise and Fall of the Soviet Empire* (New York 2002) 65.

¹³⁶ Méray, *Thirteen Days that Shook the Kremlin*, 198.

bekend als de Brezjnev doctrine). In geval van onrust in het Warschaupact, mocht de Sovjete-Unie interveniëren.¹³⁷ Met name de Baltische staten waren landen waar al veel strubbelingen mee waren: deze landen waren tegen de wil van het volk in communistisch geworden. En als de Baltische staten in opstand zouden komen, welke staten zouden dan volgen?¹³⁸

¹³⁷ Váli, *Rift and Revolt in Hungary*, 469.

¹³⁸ Méray, *Thirteen Days that Shook the Kremlin*, 199.

4. De Hongaarse opstand anno nu

De visie die na de val van de Sovjet-Unie is gevormd over de Hongaarse revolutie heeft, door de vrije stroom van informatie vanuit Oost-Europa, een andere tint gekregen dan de visie van voor de val van de Sovjet-Unie. Tijdens en vlak na de Hongaarse revolutie waren de reacties vanuit het Westen, en met name vanuit Nederland erg sterk, zoals al is besproken in de vorige twee deelvragen. In dit hoofdstuk wordt er gekeken of er na de val van de Sovjet-Unie een ander beeld is gevormd over het ingrijpen van Chroesjtsjov.

4.1 Destalinisatie heroverwogen

De destalinisatie, zoals deze door moderne academici wordt beschouwd, was een uit de hand gelopen politieke zet van Nikita Chroesjtsjov. Waar hij probeerde definitief af te rekenen met de persoonlijkheidscultus en de politiek van zijn voorganger, ontketende hij in de ogen van veel historici een 'tweede Oktoberrevolutie'.¹³⁹ Het jaar 1956 is een proces, een gaande revolutie; de Hongaarse opstand is niet een geïsoleerde gebeurtenis zonder enige historische wortels. Aan het begin van 1956 staat het twintigste partijcongres, waar alles is begonnen. De uitspraken die Chroesjtsjov daar deed leidden tot de opstand in Polen. De opstand in Polen leidde op haar beurt tot de uitbarsting van 1956, en direct de kroon van dat jaar in het Warschaupact: de Hongaarse opstand. Dat jaar in de jaren '50 van de vorige eeuw is een serie van gebeurtenissen, die stuk voor stuk elkaar beïnvloedden en ontketenden, aldus Martin Malia.¹⁴⁰

Ook moet de onhaalbaarheid van de destalinisatie van Chroesjtsjov niet vergeten worden: veel van de politici die de funderingen van de destalinisatie hebben gelegd, waren zelf grote actoren in het beleid van Stalin.¹⁴¹ Daarnaast was de uitvoering van de destalinisatiepolitiek ook een die nog veel te wensen overliet: hoewel Chroesjtsjov in het Kremlin de scepter van Stalin had overgenomen, waren de vele partijleiders in de satellietstaten nog wel overtuigde Stalinisten.¹⁴² Chroesjtsjov wilde de oude stalinist Rákosi graag ontslaan, maar hiervoor had hij steun nodig van andere destalinisatiepolitici, zoals zijn gezworen vijand Tito. De vervanging van Rákosi door Gerő was dan ook een compromis dat de partijleider wel moest maken om de steun van Molotov te krijgen. Molotov zag graag Gerő aan de macht, en niet een meer hervormingsgezinde politicus.

¹³⁹ R. D. Markwick, *Rewriting History in Soviet Russia. Politics of Revisionist Historiography, 1956-1974* (New York 2001) 49.

¹⁴⁰ M. Malia, *The Soviet Tragedy: a History of Socialism in Russia, 1917-1991* (New York 1994) 322.

¹⁴¹ Markwick, *Rewriting History in Soviet Russia*, 50.

¹⁴² Swain en Swain, *Eastern Europe Since 1945*, 96.

De destalinisatie wordt door moderne academici in historische context geplaatst: Chroesjtsjov achtte het noodzakelijk om een waterscheiding te leggen tussen het beleid van Stalin en zijn eigen beleid. Dit trachtte hij te doen door rigoureus afstand te nemen van het beleid van zijn voorganger. De breuk met het beleid van Stalin was dus in zekere mate wel gelukt. Vanaf 1956 is Chroesjtsjov de onbetwiste leider van de Sovjet-Unie. Maar dit is slechts een kant van zijn destalinisatieprogramma. Hij brak dan wel met Stalin, maar alle beloftes die hij deed is hij niet nagekomen. Zijn intenties waren niet verkeerd, het was zijn uitvoering die het liet afweten.¹⁴³

4.2 De politiek en de Hongaarse opstand

De CPN en haar blad de Waarheid hadden het gedurende de onrust in Boedapest zwaar te verduren in Nederland, dit omdat zij zich kort voor aanvang negatief hadden uitgesproken over de democratiseringseis van de Hongaren. De Waarheid bestempelde de Hongaarse opstand als een fascistische staatsgreep, en verklaarde dat een Sovjettank nooit de verkeerde kant op schoot.¹⁴⁴ De Hongaarse opstand werd door de Nederlandse overheid aangegrepen als een mogelijkheid om anticommunistische en anti-Koude Oorlog sentimenten aan te wakkeren in de Nederlandse samenleving.¹⁴⁵

De anti-Russische houding van de Nederlandse regering kwam voort uit een lange traditie van wantrouwen richting Oost-Europa. Pas in 1942, dus 20 jaar na de formele oprichting van de Sovjet-Unie, erkende Nederland deze superstaat.¹⁴⁶ Na de dood van Stalin tot aan het uitbreken van de Hongaarse opstand werd de vreedzame co-existentie, de politiek van Chroesjtsjov met argusogen bekeken. In de Hongaarse opstand zagen de Nederlanders, meer dan andere westerse regeringen, dan ook een grote kans voor het Westen: de opstand zou ertoe kunnen leiden dat de invloedssfeer van de Sovjets verkleind zou kunnen worden. Duco Hellema merkte zeer terecht op dat, mede omdat de Hongaarse opstand zo breed werd uitgemeten in de pers, het gemakkelijk overdreven werd.¹⁴⁷

Niet alleen de Nederlandse samenleving had een zeer anticommunistische houding. Hoewel het beeld van het Oosten na aflopen van de Grote Terreur van Stalin in een beter daglicht begon te treden, waren de ongeregelheden in Hongarije een zeer machtig politiek middel voor de

¹⁴³ W. Laquer, *Soviet Realities: Culture and Politics from Stalin to Gorbachev* (New Brunswick 1990) 75.

¹⁴⁴ P. Giesen, *Land van Lafaards? Een Geschiedenis van de Angst in Nederland* (Wormer 2007) 212.

¹⁴⁵ P. A. M. Malcontent, *Op Kruistocht in de Derde Wereld: De Reacties van de Nederlandse Regering op Ernstige en Stelselmatige Schendingen van Fundamentele Mensenrechten in Ontwikkelingslanden, 1973-1981* (Utrecht 1998) 29.

¹⁴⁶ Hellema, 'The Relevance and Irrelevance of Dutch Anti-Communism', 170.

¹⁴⁷ Matthews, *Explosion*, 602.

Amerikanen.¹⁴⁸ De Hongaarse opstand werd in de Verenigde Staten aangevoerd als bewijs dat de tot slaaf gemaakte satellietstaten eindelijk het heft in eigen handen namen om zich los te weken van de Sovjet-Unie.¹⁴⁹ De Hongaarse opstand werd al snel bestempeld als een heroïsche onafhankelijkheidsoorlog, waardoor de Russen in een zeer kwaad daglicht werden gesteld.

De Amerikanen hadden echter te maken met een ander struikelblok dat interventie in Oost-Europa onmogelijk maakte. In 1957 zouden de presidentsverkiezingen weer plaats vinden, en nog een militaire interventie zou desastreuze gevolgen hebben voor de mogelijke herverkiezing van President Eisenhower.¹⁵⁰ Daarnaast werd Nagy door de Amerikanen gewantrouwd: al vanaf 1953 beschouwden de Verenigde Staten Nagy als een vijand van het Westen, en pas na de tweede Sovjetinterventie is dat beeld bijgesteld.¹⁵¹

De Hongaarse opstand wordt door Harald Wydra in een serie van andere opstanden geplaatst, waar democratie een van de kerneisen van de opstandelingen is. Hij ziet de Hongaarse revolutie als een onderdeel van een lange strijd tussen dictatuur en democratie.¹⁵² Dit was niet de eerste keer dat de Hongaren al vochten om vrijheid: de parallel met de opstand van 1848 is volgens Wydra onvermijdelijk.¹⁵³ De Hongaarse opstand was slechts een van de vele strijdpunten tussen de overheersende Russische beer, en de kleine Warschaupact landen. De strijd tussen de satellietstaten en de Sovjet-Unie, zoals tijdens de Hongaarse revolutie, is slechts een van de vele voorbeelden die de tweestrijd tussen de Sovjet-Unie als de Ander, de vijand, en de Hongaren, waar het volk verenigd vocht voor vrijheid.¹⁵⁴ De opstand droeg in zeer grote mate bij aan de mythevorming van de ervaringen die de Hongaarse natie in het verleden met democratie heeft gehad.¹⁵⁵

4.3 De hoofdrolspelers heroverwogen

Nikita Chroesjtsjov is niet de enige grote boosdoener in de Hongaarse opstand. Gedurende de jaren na de val van de Sovjet-Unie zijn er nog meer schuldigen gevonden aan het uit de hand lopen van de Hongaarse opstand. Natuurlijk treft de leider van de Sovjet-Unie veel blaam: hij intervenueerde in zijn invloedssfeer, ondanks dat hij had verklaard dit minder tot niet te gaan doen.¹⁵⁶ De houding van

¹⁴⁸ Matthews, *Explosion*, 609.

¹⁴⁹ H. Wydra, *Communism and the Emergence of Democracy* (Cambridge 2007) 167.

¹⁵⁰ Méray, *Thirteen Days that Shook the Kremlin*, 201.

¹⁵¹ Bohri, *Hungary in the Cold War*, 301.

¹⁵² Wydra, *Communism and the Emergence of Democracy*, 103.

¹⁵³ H. Nyssönen 'Contested traditions? The Usage of Three National Holidays in Contemporary Hungary' in: A. Wöll en H. Wydra (ed.) *Democracy and the Myth in Russia and Eastern Europe* (Oxfordshire 2008) 169-185, 179.

¹⁵⁴ Wydra, *Communism and the Emergence of Democracy*, 82.

¹⁵⁵ Ibidem, 103.

¹⁵⁶ S. N. Khrushchev, *Nikita Khrushchev and the Creation of a Superpower* (University Park 2000) 184.

Chroesjtsjov tegenover Nagy was echter onterecht achterdochtig: Chroesjtsjov wantrouwde Nagy, omdat hij meende dat de Hongaar een aanhanger van Stalin was, die dikke banden onderhield met Tito. Chroesjtsjov wilde gedurende de gesprekken tussen Moskou en Boedapest wel onderhandelen met Nagy, maar alleen als hij een in de ogen van de Sovjet-Unie gerechtvaardigde regering achter zich had. De regering die Nagy had aangesteld bestond echter ook uit ministers die niet communistisch waren, en dat was niet grondwettelijk volgens Chroesjtsjov.¹⁵⁷ Hierdoor werd Nagy een vijand van de Sovjet-Unie.

Chroesjtsjovs persoonlijkheid wordt door moderne historici ook gekenmerkt door zijn vermogen om verwarring te zaaien: aan de ene kant beloofde hij hervormingen, aan de andere kant schroomde hij niet om in het geval van onrust militair te interveniëren.¹⁵⁸

De goede reputatie van de stalinist Rákosi was in de loop van 1956 aan een einde gekomen, Chroesjtsjov wilde een nieuwe weg inslaan met zijn destalinisatiepolitiek en meende dat terreur niet langer deel uit kon maken van de politiek van een Warschaupactland.¹⁵⁹ Gerő en Kádár volgden hem op, en zij begonnen met een politiek van rehabilitatie, waardoor Nagy weer in een positief daglicht werd gesteld.¹⁶⁰ Dit was echter het enige dat de twee heren bereikten in de korte tijd dat het na hun aanstelling rustig was in Hongarije.

Nagy blijft een moeilijke persoon voor moderne academici: aan de ene kant is hij gedurende een groot deel van de Hongaarse opstand een marionet van de Sovjet-Unie geweest, aan de andere kant heeft hij zich, nadat duidelijk werd dat de regering weinig steun van het volk genoot, achter de opstandelingen geschaard.¹⁶¹ Door zijn wisselende loyaliteit is zijn rol nog steeds zeer moeilijk te classificeren.

¹⁵⁷ Krushchev, *Nikita Khrushchev and the Creation of a Superpower*, 191.

¹⁵⁸ R. Sakwa, *Soviet Politics in Perspective* (Oxfordshire 1989) 56.

¹⁵⁹ T. Aczel, 'Hungary's Revolt – By Rebel Leaders' *Life* (1957) 105-129, 106.

¹⁶⁰ Litván, *The Hungarian Revolution of 1956*, 49.

¹⁶¹ G. A. Hoskin, *The First Socialist Society: a History of the Soviet Union From Within* (Cambridge 1985) 341.

Conclusie

Aan het einde van deze scriptie zijn er een aantal conclusies te trekken. Hieronder een kort overzicht van de antwoorden op de deelvragen, alvorens ik deze ontdekkingen samenvoeg tot een conclusie.

Ten eerste het beeld dat de media gedurende het conflict in Hongarije heeft geschetst. De aanloop naar de Hongaarse opstand, en dus de gebeurtenissen in Polen, werden nog met enige nuance bekeken. De Nederlandse kranten waar gebruik van is gemaakt, Het Parool en de Volkskrant, berichtten in het begin slechts in kleine mate over de opstand in Poznań. Het Parool meldde al wel dat de destalinisatie te ver door was gevoerd, maar bestempelde de bewegingen in de Russische satellietstaat niet als nationalistisch en anticommunistisch. Het Amsterdamse dagblad gaat echter niet zo ver dat het de beloftes van Nikita Chroesjtsjov zomaar geloofde, het bleef een sceptische berichtgeving. De Volkskrant ziet de gebeurtenissen in het oosten van Europa als een meer revolutionaire beweging. Het bestempelt het Russische ingrijpen als een mislukking, maar blijft over het algemeen zeer neutraal.

Pas als de toestand in Hongarije verslechtert, en er mensenlevens op het spel staan, nemen de kranten een duidelijk standpunt in en veroordelen ze het ingrijpen van de Sovjet-Unie. Omdat er tegelijkertijd met de onrust in Hongarije wederom een golf van protest opkomt in Polen, nemen de dagbladen daar nu ook een sterker standpunt over in. Al snel wordt de eerste invasie van Hongarije, en de staat van oorlog die daarbij hoort, bestempeld als een gevecht om de vrijheid, waar de Sovjet-Unie een gewetensloze agressor is die koste wat kost zijn invloedssfeer wil behouden, en de Hongaren nationalistische partizanen zijn die zich willen bevrijden van het Sovjet-juk. Omdat de Nederlandse en Westerse politiek een zeer fel standpunt inneemt ten aanzien van de Hongaarse opstand, mobiliseert het volk zich ook. Anticommunistische sentimenten vierden hoogtijdagen als op 4 november 1956 een boze menigte het pand van het blad De Waarheid, een onderdeel van de Communistische Partij Nederland, bestormd wordt. De Nederlandse pers haakt gretig in op de ontevredenheid van de Nederlandse burger, terwijl politiek ingrijpen uit is gebleven.

Tijdens de heerschappij van de Sovjet-Unie is er in het Westen zeer veel gepubliceerd over de Hongaarse opstand. Veel van deze publicaties richten zich naar mijn mening meer op de korte termijn gebeurtenissen, dan op de ontwikkelingen in zowel Hongarije als de Sovjet-Unie, die zich sinds de Tweede Wereldoorlog al kenbaar maken.

Chroesjtsjov wordt vaak aangeduid als een losgeslagen politicus die zonder na te denken beleid voert. Kijkend naar de machtsstrijd tussen de vele vertrouwelingen van Stalin is het niet gek dat de Oekraïner koos voor drastische maatregelen om zijn stempel op de Sovjet-Unie te drukken.

Echter: het ingrijpen van Chroesjtsjov in Hongarije laat een ander deel van zijn persoonlijkheid zien. Hij kon alle gevolgen die zijn geheime toespraak met zich meebracht niet meer overzien, en koos naar mijn mening daarom voor een drastische en bloedige maatregel. In zijn overleg met Nagy komt naar voren dat hij eigenlijk helemaal niet bereid was om verregaande concessies te doen: alle hervormingen moesten plaats hebben binnen de statuten van de communistische partij. De wil van het volk, en de eis van de bevolking voor meer vrijheid was gericht aan dovemansoren. Dat het communisme een impopulaire ideologie was in Hongarije, maakte voor Chroesjtsjov niet veel uit zolang er maar geen stalinist aan de macht was, en de Sovjet-Unie de touwtjes in handen zou blijven houden.

Na de val van de Sovjet-Unie, en de openheid die het beleid van Mikhail Gorbatsjov met zich meebracht, is er veel veranderd in de manier waarop academici het Hongaarse conflict hebben beschreven. Zeer terecht merkt Duco Hellema op dat de Hongaarse opstand een ideale uitlaatklep was voor anticommunistische sentimenten, terwijl het communisme kort voor de interventie in Hongarije juist een betere reputatie in het Westen had gekregen. De Nederlandse regering, die van huis uit antirood was, maakte gretig gebruik van de onrust in Hongarije om haar eigen anticommunistische gevoelens te kunnen delen met de bevolking.

Ook het beeld van Nikita Chroesjtsjov is na de val van de Sovjet-Unie genuanceerd door academici. Waar Nagy als een tovenaarsleerling wordt bestempeld, heeft de leider van de Sovjet-Unie dit stempel inmiddels ook al gekregen. Zijn destalinisatie liep zo ver uit de hand dat in zijn ogen een interventie de enige manier was om de onrust op te laten houden. Het gaat echter niet zo ver dat Chroesjtsjov helemaal geen blaam treft: zijn ingrijpen in Hongarije wordt nog steeds veroordeeld door de academische wereld. Het bloedbad dat zijn tanks aanrichtte in het Hongaarse land is geenszins een te rechtvaardigende reactie op de onrust in het land.

Het grote plaatje wordt door de moderne academici wel beter bevat, dan door de contemporaine. Na de val van de Sovjet-Unie is meer gekeken naar andere grote spelers in de Hongaarse opstand, behalve Chroesjtsjov, Nagy en Gerő. Er wordt ook ruimte gelaten voor kleinere spelers zoals Kádár, Zjoekov, en de verdeelde Hongaarse menigte. De erkenning dat er meerdere actoren een rol van betekenis hebben gespeeld in de Hongaarse opstand wordt steeds meer onderstreept.

Alles samenvattend wijkt het beeld dat wordt geschetst over het ingrijpen van Chroesjtsjov in de Hongaarse opstand per periode nogal af. In de pers werd de Oekraïense politicus vrijwel direct afgebeeld als een machtsbeluste beer die koste wat kost zijn invloeden in Oost-Europa wilde behouden, en tegen elke prijs zijn satellieten wilde controleren. In de academische literatuur van

tijdens de Sovjet-Unie blijft dit beeld enigszins aanhouden. Chroesjtsjov wordt afgebeeld als een waanzinnige politicus die een doos van Pandora heeft geopend en deze alleen maar kan sluiten door middel van buitensporige militaire interventie.

Het beeld dat door de Westerse media gedurende de Hongaarse opstand is geschetst, wijkt dus in grote mate af van het beeld dat tijdens de heerschappij van de Sovjet-Unie is gecreëerd, en zeker veel van het beeld dat na de val van de Sovjet-Unie naar buiten is gekomen. Het conflict werd natuurlijk door de media op de voet gevolgd, en zoals academici ook al besproken, was het makkelijk dit beeld van Chroesjtsjov te manipuleren. Ook heeft de politiek een rol gehad in de beeldvorming van Chroesjtsjov: anticommunistische sentimenten werden door de Nederlandse regering aangemoedigd. Al met al is het beeld van Chroesjtsjov door de jaren heen erg bijgeschaafd en enigszins hersteld. Dit neemt natuurlijk niet weg dat de Hongaarse opstand een onverwacht bloedig conflict was waarbij velen het leven hebben gelaten. De tijd heeft echter weergegeven dat er meerdere factoren een rol van betekenis hebben gespeeld in de revolutie, en dat niet alleen Chroesjtsjov een boosdoener was. Over de Hongaarse opstand blijft tot op de dag van vandaag een zeer bijzondere gebeurtenis in de geschiedenis van de Sovjet-Unie.

Bronnenlijst

Primaire Bronnen

Edities van De Volkskrant

De Volkskrant, 22 oktober 1956.

De Volkskrant, 23 oktober 1956.

De Volkskrant, 25 oktober 1956.

De Volkskrant, 26 oktober 1956.

De Volkskrant, 27 oktober 1956.

De Volkskrant, 29 oktober 1956.

De Volkskrant, 30 oktober 1956.

De Volkskrant, 31 oktober 1956.

De Volkskrant, 1 november 1956.

De Volkskrant, 3 november 1956.

De Volkskrant, 5 november 1956.

Edities van Het Parool

Het Parool, 24 oktober 1956.

Het Parool, 25 oktober 1956.

Het Parool, 26 oktober 1956.

Het Parool, 27 oktober 1956.

Het Parool, 29 oktober 1956.

Het Parool, 30 oktober 1956.

Het Parool, 31 oktober 1956.

Het Parool, 1 november 1956.

Het Parool, 3 november 1956.

Het Parool, 5 november 1956.

Secundaire Bronnen

Aczel, T., 'Hungary's Revolt – By Rebel Leaders', *Life* (1957) 105-129.

Aimaq, J., 'Domestic and Foreign Roots of Khrushchev's Policy Toward France' in: P. M. Morgan (ed.) *Re-viewing the Cold War: Domestic Factors and Foreign Policy in the East-West Confrontation* (Westport 2000) 97-126.

Altenburger, J., *Hungary Before, During and After the Great War* (Boedapest 1919).

Axelrod, A., *The Real History of the Cold War: A New Look at the Past* (New York 2009).

Behbehani, H. S. H., *The Soviet Union and Arab Nationalism, 1917-1966* (London 1986)

Bischof, G., 'Allied Plans and Policies for the Occupation of Austria, 1938-1955' in: R. Steiniger, G. Bischof en M. Gehler, *Austria in the Twentieth Century* (New Jersey 2002) 162-189.

Borhi, L., *Hungary in the Cold War, Between the United States and the Soviet Union 1945-1956* (Boedapest 2004).

Bos, M., 'Hongaarse Vluchtelingen in Nederland' in: *Historisch Nieuwsblad* 7 (2006).

Brecher, M., Wilkenfeld, J., *A Study of Crisis* (Michigan 1997).

Cimbala, S. J., *The Dead Volcano: the Background and Effects of Nuclear War Complacency* (Westport 2002).

Copeland, L., Lamm, L., en McKenna, S., *The World's Great Speeches* (Mineola 1973).

Dallin, D. J., *Soviet Foreign Policy After Stalin* (London 1962).

Dobson, M., 'Show the Bandit-Enemies No Mercy: Amnesty, Criminality and Public Response in 1953' in: P. Jones (ed.), *The Dilemmas of De-Stalinization: Negotiating Cultural and Social Change in de Khrushchev Era* (Oxfordshire 2006) 21- 40.

Dreisziger, N., 'The 1956-1957 Refugee Movement in the Context of Hungarian Immigration to Canada since the Late 19th Century' in C. Adam e.a. (ed.) *The 1956 Hungarian Revolution: Hungarian and Canadian Perspectives* (Ottawa 2010) 194-222.

- Etty, J., 'Krushchev's 'Secret Speech'', *History Review* 56 (2006) 10-15.
- Gati, C., *Failed Illusions: Moscow, Washington, Budapest, and the 1956 Hungarian Revolt* (Chicago 2006).
- Giesen, R., *Land van Lafaards? Een Geschiedenis van de Angst in Nederland* (Wormer 2007).
- Goudoever, van, A. P., *Angst Voor het Verleden: Politieke Rehabilitaties in de Sovjet-Unie na 1953* (Nieuwegein 1983).
- Gough, R., *A Good Comrade: János Kádár, Communism and Hungary* (London 2006).
- Granville, J., 'Poland and Hungary, 1956: A Comparative Essay Based on New Archival Findings' in: K. MacDermott, M. Stibbe, *Revolution and Resistance in Eastern Europe: Challenges to Communist Rule* (Oxford 2006) 57-80
- Granville, J., *The First Domino. International Decision Making During the Hungarian Crisis of 1956* (College Station 2004).
- Grenville, J. A. S., *The Major International Treaties, 1914-1973* (London 1974).
- Györkei, J. en Horváth, J. (ed.), *Soviet Military Intervention in Hungary, 1956* (Boedapest 1999)
- Hanak, H., *Foreign Policy Since the Death of Stalin* (Boston 1972).
- Hartmann, J., *Persönlichkeit und Politik* (Wiesbaden 2007).
- Hellema, D., 'The Relevance and Irrelevance of Dutch Anti-Communism: The Netherlands and the Hungarian Revolution, 1956-57', *Journal of Contemporary History*, volume 30, uitgave 1 (1995) 169-186.
- Hill, R., *Nations in Transition: Hungary* (New York 2004).
- Hoskin, *The First Socialist Society: a History of the Soviet Union From Within* (Cambridge 1985).
- Kesselman, M., e.a., *European Politics in Transition* (Boston 2009).
- Knight, A., *Beria: Stalin's First Lieutenant* (New Jersey 1993).
- Kopstein, J., Lichbach, M. I., *Comparative Politics: Interest, Identities, and Institutions in a Changing Global Order* (New York 2000).

- Kort, M., *The Soviet Colossus: History and Aftermath* (New York 1985).
- Khrushchev, S. N., *Nikita Khrushchev and the Creation of a Superpower* (University Park 2000).
- Laquer, W., *Soviet Realities: Culture and Politics from Stalin to Gorbachev* (New Brunswick 1990).
- Lee, S. J., *European Dictatorships, 1918-1945* (London 1987).
- Lesaffer, R., *Peace Treaties and International Law in European History. From the Late Middle Ages to World War One* (Cambridge 2004).
- Linden, C., 'Khrushchev: An Era of Coups' in: U. Ra'anan (ed.), *Flawed Succession: Russia's Power Transfer Crises* (Oxford 2006) 57-88.
- Litván, G. (ed.), *The Hungarian Revolution of 1956. Reform, Revolt and Repression, 1953-1963* (London 1996).
- Malcontent, P. A. M., *Op Kruistocht in de Derde Wereld: De Reacties van de Nederlandse Regering op Ernstige en Stelselmatige Schendingen van Fundamentele Mensenrechten in Ontwikkelingslanden, 1973-1981* (Utrecht 1998).
- Malia, M., *The Soviet Tragedy: a History of Socialism in Russia, 1917-1991* (New York 1994).
- Markwick, R. D., *Rewriting History in Soviet Russia. Politics of Revisionist Historiography, 1956-1974* (New York 2001).
- Matthews, J. P. C., *Explosion: The Hungarian Revolution of 1956* (New York 2007).
- Méray, T., *Thirteen Days that Shook the Kremlin. Imre Nagy and the Hungarian Revolution* (London 1958).
- Mills, R. M., 'The Virgin Lands Since Khrushchev: Choices and Decisions in Soviet Policy Making', in: P. Cocks, R. V. Daniels en N. W. Heer (ed.) *The Dynamics of Soviet Politics* (Cambridge 1976) 197-192.
- Molnár, M., *A Concise History of Hungary* (Cambridge 2001).
- Nyysönen, H., 'Contested traditions? The Usage of Three National Holidays in Contemporary Hungary' in: A. Wöll en H. Wydra (ed.) *Democracy and the Myth in Russia and Eastern Europe* (Oxfordshire 2008) 169-185.

Pajak, R. F., 'The Effectiveness of Soviet Arms Aid Diplomacy in the Third World' in: R. H. Donaldson (ed.), *The Soviet Union in the Third World: successes and failures* (Boulder 1981), 384-408.

Passerini, L., *Memory and Totalitarianism* (Oxford 1992).

Pearson, R., *The Rise and Fall of the Soviet Empire* (New York 2002).

Pryce-Jones, D., *The Hungarian Revolution* (London 1969).

Ronin, V. K., *Geschiedenis van Hongarije: van Árpád tot Árpád Göncz* (Antwerpen 2004).

Rothschild, J., *East Central Europe Between the Two World Wars* (Seattle 1974).

Sakwa, R., *Soviet Politics in Perspective* (Oxfordshire 1989).

Sandler, S., *Ground Warfare: an International Encyclopedia* (Santa Barbara 2002).

Service, R., *A History of Modern Russia. From Nicholas II to Vladimir Putin* (London 1998).

Service, R., *Comrades! A History of World Communism* (London 2007).

Service, R., *Russia: Experiment with a People* (London 2002).

Service, R., *The Penguin History of Modern Russia: From Tsarism to the Twenty-First Century* (London 1997).

Schmidl, E., Ritter, L., *The Hungarian Revolution 1956* (Oxford 2006).

Stradling, R. A., *Crossroads of European Histories: Multiple Outlooks on Five Key Moments in the History of Europe* (Brussel 2006).

Swain, S. en Swain, N., *Eastern Europe since 1945* (London 1993).

Taubman, W., *Khrushchev, The Man, His Era* (New York 2003).

Thompson, W. J., *Khrushchev: A Political Life* (New York 1995).

Tucker, R. C., 'Swollen State, Spent Society: Stalin's Legacy to Brezhnev's Russia' in: E. P Hoffmann (ed.), *The Soviet Polity in the Modern Era* (New York 1984) 41-68

Tucker, R. C., 'The Politics of Soviet De-Stalinization', *World Politics* volume 9, uitgave 4 (1957), 550-578.

Tucker, S. C. (ed.), *The Encyclopedia of World War I: A Political, Social and Military History, Volume 1* (Santa Barbara 2005).

Váli, F. A., *Rift and Revolt in Hungary. Nationalism versus Communism* (Cambridge 1961).

Verona, S., *Military Occupation and Diplomacy: Soviet Troops in Romania, 1944-1958* (Durham 1992).

Wijngaert, M. van den, de Prins, H., *Van Koude Oorlog tot Nieuwe Wereldorde* (Apeldoorn 1995).

Wydra, H., *Communism and the Emergence of Democracy* (Cambridge 2007).

Zinner, P.E. (ed.), *National Communism and Popular Revolt. A Selection of Documents on Events in Poland and Hungary, February-November, 1956* (New York 1956).

Zubkova, E., *Russia After the War: Hopes, Illusions, and Disappointments, 1945-1957* (New York 1998).

Zubok, V. M., *A Failed Empire: The Soviet Union in the Cold War From Stalin to Gorbachev* (Chapel Hill 2007).

Zubok, V. M., Pelshakov, C., *Inside the Kremlin's Cold War: From Stalin to Khrushchev* (New York 1996).